

Odnos upravljanja vremenom, sklonosti kašnjenju i procjena vremena

Đirlić, Doria

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:471151>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**ODNOS UPRAVLJANJA VREMENOM, SKLONOSTI KAŠNJENJU I PROCJENA
VREMENA**

Diplomski rad

Doria Đirlić

Mentorica: Dr.sc. Una Mikac

Zagreb, 2022.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 22.09.2022.

Doria Đirlić

Sadržaj

Uvod.....	1
<i>Sklonost kašnjenju</i>	1
<i>Upravljanje vremenom</i>	2
<i>Odnos upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju s procjenama vremena</i>	7
Cilj istraživanja, problemi i hipoteze	9
Metoda.....	10
<i>Sudionici</i>	10
<i>Instrumenti i mjere</i>	10
<i>Postupak</i>	14
Rezultati	15
<i>Skale upravljanja vremenom kao prediktori sklonosti kašnjenju (problem 1)</i>	16
<i>Procjene vremena, upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju (problem 2)</i>	18
Rasprava.....	20
<i>Metodološki nedostaci</i>	28
Zaključak.....	30
Literatura	31
Prilozi	36

Odnos upravljanja vremenom, sklonosti kašnjenju i procjena vremena
The relationship between time management, lateness and time estimation
Doria Đirlić

Sažetak:

Osobe sklone kašnjenju često kasne na dogovorene obveze i sa završavanjem zadataka dok uspješno upravljanje vremenom uključuje sposobnost da se postave relevantni ciljevi i odrede prioritete te kroz planiranje i izrade rasporeda uskladi zadatke s vremenom i resursima, što se ne mora poklapati u potpunosti s manjom sklonošću kašnjenju. Iako obje osobine mogu biti povezane s negativnim ishodima u osobnom i poslovnom dijelu života, očekivali bismo da su različito povezane s procjenama vremena. Za dobro upravljanje vremenom moglo bi biti bitno da se što točnije procjenjuje vrijeme, dok bi za nižu sklonost kašnjenju moglo biti bitno da se vrijeme što manje podcjenjuje, a više precjenjuje. Ovim smo istraživanjem htjeli provjeriti ima li upravljanje vremenom ulogu u objašnjavanju sklonosti kašnjenju te ima li razlike u retrospektivnim i očekivanim procjenama vremena između pojedinaca različitih po upravljanju vremenom i sklonosti kašnjenju. U istraživanju je sudjelovalo 406 sudionika u dobi od 18 do 35 godina. Podaci su prikupljeni putem online ankete. Ispitani su upravljanje vremenom, sklonost kašnjenju te dvije vrste procjene vremena – retrospektivna i očekivana. Rezultati pokazuju da tri od četiri subskale upravljanja vremenom imaju samostalnu ulogu u objašnjavanju sklonosti kašnjenju. Pojedinci su po retrospektivnoj i očekivanoj procjeni podijeljeni na one koji podcjenjuju, točno procjenjuju i precjenjuju te među njima nisu dobivene značajne razlike s obzirom na subskale upravljanja vremenom i sklonost kašnjenju. Percipirana kontrola vremena bila je pozitivno povezana s intenzitetom pogreške retrospektivnog procjenjivanja dok ostale varijable procjene vremena, subskale upravljanja vremenom i sklonost kašnjenju nisu bile povezane. Ovi nalazi upućuju da se razlika upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju ne može objasniti procjenama vremena. Moguće je da je kod dobrog upravljanja vremenom česta sigurna strategija procjenjivanja koja omogućuje da se uvijek ima viška vremena na raspolaganju.

Ključne riječi: upravljanje vremenom, sklonost kašnjenju, retrospektivna procjena vremena, očekivana procjena vremena

Abstract:

People with tendency for lateness are often late for appointments and in completing tasks. Successful time management includes the ability to set relevant goals and priorities and coordinate tasks with time and resources through planning and scheduling, which does not necessarily coincide with a lateness. Although both traits may be associated with negative outcomes in personal and professional life, we would expect them to be differentially associated with time estimates. For good time management, one should probably estimate time as accurately as possible, while in order not to be late, one should not underestimate time as much, and overestimate more. In this study, we wanted to investigate whether time management has a role in explaining lateness, and whether there are differences in retrospective and expected estimates of time between individuals with differences in time management and lateness. The study was conducted on 406 participants between the ages of 18 and 35. The data was collected via an online survey. Data on time management, lateness and two types of time estimation - retrospective and expected - were examined. The results show that three of the four time management subscales have an independent role in explaining lateness. Based on retrospective and expected estimates, participants were divided into those who underestimate, accurately estimate, and overestimate, and no significant differences were obtained between them with regard to the subscales of time management and lateness. Perceived control of time was positively correlated with retrospective overestimation error intensity, while other time estimation variables, time management subscales, and lateness were unrelated. These findings suggest that the difference between time management and lateness cannot be explained by time estimates. It is possible that people with good time management use the safe strategy of overestimation that allows them to always have extra time available.

Keywords: time management, lateness, retrospective time estimates, expected time estimate

Uvod

Sklonost kašnjenju

Kada se spomene riječ “kašnjenje” većini ljudi na pamet padne neka osoba iz njihove okoline koja često kasni. Možda je to kolega s posla koji kasnije dolazi na posao i sastanke, kolegica s fakulteta koja kasno predaje seminare i kasni na predavanja ili pak prijatelj koji često kasni na dogovorena druženja i razne socijalne situacije. Svakome se može dogoditi da zbog gužve, zastoja javnog prijevoza ili sličnih situacija koje nisu pod njegovom kontrolom zakasni, no postoje pojedinci koji čak i bez tih nesretnih događaja kasne češće nego većina ljudi. Moglo bi se reći da postoje osobe koje imaju sklonost čestom kašnjenju. Richard i Slane (1990) u svom su istraživanju potvrdili tu ideju - postoji konzistentan pristup kašnjenju kod pojedinaca. Sklonost kašnjenju opisali su kao karakteristiku osobnosti koja se može mjeriti subjektivnim (samoprocjena) i objektivnim metodama (izmjereno vrijeme dolaska na eksperiment). Adler i Golan (1981) su u svome istraživanju na objektivnim podacima iz poslovnih evidencija također dobili kako je sklonost kašnjenju stabilno ponašanje konzistentno kroz vrijeme. Definicija sklonosti kašnjenju odnosi se na tendenciju nepojavljivanja na vrijeme na ranije dogovorene obveze (Roberts i sur., 2014), ali može uključivati i neizvršavanje zadataka u dogovorenim rokovima (Jackson i sur., 2010).

Takav obrazac ponašanja s čestim kašnjenjem u raznim situacijama može dovesti pojedinca do mnogih neugodnih situacija i teškoća. Cascio (1987; prema Blau, 1994) objašnjava kako kašnjenje na posao može dovesti do problema s nadređenima jer uzrokuje troškove za organizaciju zbog smanjene produktivnosti osobe koja kasni, ali i nadređenih koji ju moraju disciplinirati. Također, dolazi i do problema u odnosu s kolegama koji moraju preuzeti dio posla osobe koja kasni na sebe kako ne bi dolazilo do većih propusta i kašnjenja u poslu. Posljedično, sve to može dovesti osobu koja kasni i do finansijskih problema zbog gubitka posla i prihoda (Sagie i sur., 2002). Iako u današnje vrijeme postaje prihvatljiviji model kliznog radnog vremena gdje se manje gleda vrijeme dolaska na posao, a više vrijeme provedeno na poslu i količina obavljenog posla, i dalje postoje poslovi gdje je vrlo bitno doći na vrijeme. Za primjer se mogu uzeti uslužna zanimanja, poput konobara ili radnika u trgovini, gdje je izrazito bitno doći na posao na vrijeme kako bi objekt mogao biti otvoren u propisano radno vrijeme ili zanimanja poput profesora i učitelja gdje početak predavanja ili nastavnog sata ovisi o njihovom dolasku. Osim u poslovnom svijetu, do problema može doći i u

svakodnevnim socijalnim odnosima. Levine i sur. (1980) su u svom istraživanju pokazali da što osoba više kasni, to ju drugi smatraju manje simpatičnom, sretnom i uspješnom osobom. Iako je taj smjer bio zajednički dvjema različitim kulturama (SAD i Brazil) interesantno je da su Brazilci smatrali osobe koje uvijek kasne simpatičnijima, opuštenijima, sretnijima i uspješnijima nego što su ih smatrale osobe iz SAD-a.

Upravljanje vremenom

Za kašnjenje je važno kako osoba upravlja vremenom. Upravljanje vremenom (engl. *time management*) spominje se već od 1950-ih (McCay, 1959; prema Classens i sur., 2007) te se od tada proučava, najčešće u poslovnom i akademskom kontekstu. Nije se postiglo potpuno slaganje oko definicije upravljanja vremenom pa ga neki autori definiraju kao stupanj u kojem osobe percipiraju da im je korištenje vremena strukturirano i svrhovito, drugi kao primjenu procesa samoregulacije u vremenskoj domeni ili pak kao skup ponašanja koja bi trebala facilitirati produktivnost i ublažiti stres (Classens i sur., 2007). Definicija upravljanja vremenom koja se najčešće spominje u literaturi jest ona od Lakeina (1973) prema kojemu upravljanje vremenom uključuje sposobnost osobe da odredi potrebe, postavi si ciljeve tako da ostvari te potrebe, prioritizira ključne zadatke te kroz planiranje i izradu rasporeda uskladi zadatke sa svojim vremenom i resursima. Za ispitivanje upravljanja vremenom većinom se koriste mjere samoprocjene poput Upitnika strukture vremena (USV, Bond i Feather, 1988) koji se sastoji od čestica koje ispituju u kojoj mjeri pojedinac strukturirano i svrhovito koristi vrijeme te Upitnika upravljanja vremenom (UUV, Britton i Tesser, 1991) koji koristi čestice koje su usmjerene prema stavu o upravljanju vremenom i planiranju raspodjele vremena. Mjera koja se najviše ističe po broju referenca u akademskom i poslovnom kontekstu je Skala upravljanja vremenom (SUV, Macan i sur., 1990) (Sardinha i sur., 2021) te smo ju koristili i u ovom istraživanju. Zasniva se na popisu popularnih savjeta, ideja i tehnika za upravljanje vremenom podvrgnutih faktorskoj analizi te ima u sebi četiri komponente: postavljanje ciljeva i prioriteta, mehanike upravljanja vremenom, preferencija za organizacijom i percipirana kontrola vremena (Macan i sur., 1990). Subskale SUV-a značajno koreliraju sa subskalama drugih skala za mjerenje upravljanja vremenom uključujući i Upitnik strukture vremena (Shahani i sur., 1993) te se SUV smatra psihometrijski najboljom mjerom za mjerenje upravljanja vremenom (Classens i sur., 2007).

Upravljanje vremenom je korelirano s raznim konstruktima, od osobina ličnosti do akademskog uspjeha. Povezano je s Catellovih 16 osobina ličnosti, u pozitivnom smjeru s emocionalnom stabilnosti, svjesnim pridržavanjem uloga, perfekcionizmom i samokontrolom, a u negativnom s apstraktnosti i anksioznosti (Munt i Merydith, 2012). Kada se ispitala povezanost s Big Five dimenzijama ličnosti, dobiveni su uglavnom slični rezultati, odnosno upravljanje vremenom bilo je negativno povezano s neuroticizmom, a pozitivno sa savjesnosti, otvorenosti i ugodnosti (Liu i sur., 2009). Osim povezanosti s osobinama ličnosti, istraživane su i povezanosti s pozitivnim i negativnim ishodima na život. Osobe koje više strukturiraju vrijeme, imaju jači osjećaj svrhe u životu, više samopoštovanje, efikasnije navike učenja, veći optimizam u vezi sadašnjosti i budućnosti te izvještavaju o boljem zdravlju (Bond i Feather, 1988). Također imaju i nižu depresiju, anksioznost, neuroticizam i beznade (Bond i Feather, 1988). Nadalje, uspješno upravljanje vremenom prediktor je i za akademsku uspješnost (Ganguly i sur., 2017; Macan i sur. 1990), sposobnost ispunjavanja rokova te manju prokrastinaciju (Wolters i sur., 2017). Uspješno upravljanje vremenom može predviđati i radni učinak na način da uspješnije kratkotrajno planiranje u interakciji s težnjom ka postignuću predviđa uspjeh u prodaji (Barling i sur., 1996).

Upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju

Budući da su za uspješno upravljanje vremenom potrebni dobro planiranje i usklađivanje zadataka s raspoloživim vremenom ono bi moglo biti negativno povezano sa sklonosti kašnjenju osoba te su tu pretpostavku potvrdila prijašnja istraživanja (Agranovich i sur., 2021). Iako su upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju povezani, među njima postoji razlika te je dobiveno da mjere dva zasebna konstrukta (Francis-Smythe, 1996). Upravljanje vremenom je složeni konstrukt te je pitanje jesu li sa sklonosti kašnjenju jednako povezane sve njegove komponente (postavljanje ciljeva i prioriteta, mehanike upravljanja vremenom, preferencije za organizacijom i percipirana kontrola vremena). Percipirana kontrola vremena mogla biti bitna za kašnjenje jer osobama koje su visoko na njoj vjerojatno ne „pobjegne“ vrijeme već su ga svjesne te usklađuju zadatke tako da sve stignu na vrijeme. Postavljanje ciljeva i prioriteta moglo bi imati doprinos sklonosti kašnjenju budući da bolje prioritiziranje zadataka u danu može dovesti do toga da se manje bitne zadatke ostave po strani kako osoba ne bi kasnila. Osobe koje više koriste mehanike upravljanja vremenom vjerojatno imaju

kalendare i/ili rokovnike s vremenima kada moraju biti na nekom dogovoru ili obavezi pa je manja šansa da ga zaborave, a možda i zakasne na njega. Osobe koje više preferiraju organizaciju vjerojatno manje kasne jer više organiziraju zadatke u danu te, ako preferiraju organiziran pristup radu, vjerojatno pod njega spada i manje kašnjenja na obaveze. Upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju trebali bi se razlikovati i po svojim odnosima s procjenama vremena. No prije nego što detaljnije objasnimo ove odnose, potrebno je opisati različite oblike procjene vremena.

Procjene vremena

Procjene vremena su individualne percepcije koliko nešto traje te se vjeruje da postoji konzistentan obrazac podcjenjivanja ili precjenjivanja vremena (Pazgal i Radas, 2008). Iako je ovo naizgled jednostavan koncept, on može imati različita značenja te u skladu s tim postoje tri paradigme za mjerenje procjena vremena - prospektivna, retrospektivna i očekivana paradigma (Francis-Smythe i Robertson, 1999a).

Prospektivna paradigma odnosi se na procjene u kojima sudionik unaprijed zna da treba procjenjivati koliko je vremena prošlo dok ono prolazi. Primjer situacije iz svakodnevnog života bio bi da dok osoba uči u knjižnici javi joj se prijatelj da će za 10 minuta biti ispred knjižnice te ju pozove da se sastanu. U tom trenutku osoba mora pratiti kada je prošlo 10 minuta da izađe sastati se s prijateljem. Kod prospektivne procjene osoba je svjesna da će morati procjenjivati prolaznost vremena stoga je u podlozi model pažnje (Block i Zakay, 1997). Kako bi se na kraju zadanog intervala moglo procijeniti koliko je on trajao, cijelo se vrijeme nastoji obraćati pažnja na to kako vrijeme prolazi, no ovisno o zadacima koji su zadani to može biti lakše ili teže. U tom je trenutku naša pažnja podijeljena na temporalne i netemporalne informacije pa su procjene vremena kraće što više pažnje mora biti usmjereno na netemporalne podražaje, što su ti podražaji zahtjevniji te ako se traži aktivno sudjelovanje od sudionika.

Retrospektivna paradigma odnosi se na procjene vremena kada sudionici ne znaju da će morati procijeniti trajanje neke radnje nakon što završi. Primjer iz svakodnevnog života bio bi da se osoba vozi busom do nekog odredišta, a kada stigne prijatelj ju pita koliko je trajala vožnja busom. Tada se osoba mora prisjetiti vožnje i procijeniti koliko je dugo mogla trajati. Vjeruje se da je u podlozi retrospektivnih procjena vremena model baziran na pamćenju (Block i Zakay, 1997). Budući da osobe nisu znale da će morati procjenjivati vrijeme intervala, nisu obraćale pozornost na

prolaznost vremena. Od njih se traži da, nakon što je određeni interval završio, procijene koliko je trajao pa ga se moraju prisjećati kako bi dali svoju procjenu. Prilikom prisjećanja intervala osobe imaju dojam da je trajao duže ako su informacije pohranjene u tom periodu kompliciranije.

Zadnja je *očekivana paradigma*, gdje se sudionika pita za procjenu koliko očekuje da će trajati neka buduća radnja ili zadatak. Na primjer, pitamo osobu koliko misli da će mu trebati da napiše seminar ili da pješice prođe određenu rutu. Kod očekivanih procjena vremena od sudionika se traži da procijene interval koji će se tek dogoditi te je bitan način na koji osobe rade tu procjenu. Pretpostavka je da osobe rade očekivane procjene vremena na temelju već proživljenih iskustava, odnosno da su sposobne rekonstruirati trajanje javnih i autobiografskih događaja čak i nakon dugo vremena (više mjeseci ili godina) te se prisjetiti otprilike koliko su trajali (Burt i Kemp, 1994). Rekonstrukcija trajanja događaja može se temeljiti na općenitom znanju o događaju, sjećanju prošlog događaja te informacijama o očekivanom događaju. U slučaju relativno nedavnih događaja, moguće je da se osobe sjećaju trajanja samog događaja te više detalja povezanih s njim pa mogu dati točniju procjenu koliko je trajao, a sukladno tome i koliko bi sličan budući događaj mogao trajati. Što više vremena prolazi, to se više te detaljne informacije gube, čime se smanjuje točnost očekivane procjene trajanja te se osobe tada vjerojatno više oslanjaju na rekonstrukciju pomoću općenitog znanja povezanog s događajem (Burt, 1992). Hipotezu da se očekivane procjene zasnivaju na prisjećanju trajanja prošlih događaja, odnosno na retrospektivnim procjenama, podražavaju i nalazi da i za očekivane i retrospektivne procjene postoji tendencija podcjenjivanja te da varijable (iskustvo sa zadatkom, trajanje zadatka, motivacija za brzim završetkom) koje utječu na sjećanje koliko je trajao prošli događaj na isti način utječu i na očekivanu procjenu vremena (Roy i sur., 2005). Ipak, u nekim se studijama dobilo da se očekivane procjene precjenjuju (Burt i Kemp, 1994), a u drugima da se podcjenjuju (Buehler i sur., 1994). Iako se ovi rezultati mogu činiti nedosljednima, proizlaze iz dužine intervala koji se procjenjivao u ova dva istraživanja. Podcjenjivali su se duži intervali u danima/tjednima, a precjenjivali kraći intervali u minutama. Ti su rezultati u skladu s Vierordtovim zakonom prema kojemu se relativno kratki intervali procjenjuju dugima, a relativno dugi intervali kratkima (Vierordt, 1868; prema Block i Gruber, 2014).

Ako bismo išli uspoređivati sva tri načina procjena vremena, postoje određene sustavnosti. Block i Zakay (1997) u svojoj su meta-analizi izračunali omjere stvarnog i procijenjenog vremena i dobili da su prospektivne procjene u prosjeku duže od retrospektivnih, no uz malu veličinu učinka ($d = 0.35$). Pretpostavka je da je razlog za taj smjer veća opća usmjerenost na prolaznost vremena prilikom prospektivne procjene. Za retrospektivne i očekivane se procjene dobivaju veće varijacije nego u prospektivnima pa se pretpostavlja da postoje više metoda prisjećanja vremena (Block i Zakay, 1997; Francis-Smythe i Robertson, 1999a). Također je dobiveno i da su prospektivne procjene najtočnije, dok su očekivane najmanje točne (Francis-Smythe i Robertson, 1999a). U situaciji većeg kognitivnog opterećenja prospektivne procjene su kraće jer se manje pažnje pridaje temporalnim znakovima, a retrospektivne su duže jer ima više informacija za prisjećanje (Block i sur., 2010).

Spomenuti načini mjerenja procjene vremena imaju i neke metodološke probleme. Problematika prilikom mjerenja prospektivne procjene je u tome što sudionici unaprijed znaju da će procjenjivati trajanje nekog zadatka pa mora biti provedena u kontroliranim uvjetima gdje nemaju pristup satu, štoperici, mobitelu ili nekom drugom načinu mjerenja vremena. To je nemoguće kontrolirati u online istraživanjima, kakvo je i naše. Prilikom ispitivanja retrospektivne procjene sudionici ne znaju unaprijed da će procjenjivati vrijeme trajanja nekog zadatka pa se ona može provesti online metodom. Problem s primjenom retrospektivnih procjena je to što se na jednoj osobi može provesti samo jednom, dok ona još nije svjesna da će morati procjenjivati vrijeme. Svaki idući put postoji šansa da će sudionik sumnjati na to da će morati procjenjivati vrijeme pa više ne mjerimo retrospektivnom paradigmom već prospektivnom jer obraćaju pažnju na vrijeme. Također, pokazalo se da retrospektivne i prospektivne procjene mogu ovisiti o tome koliko je osobama dosadno ili zanimljivo za vrijeme intervala koji se procjenjuje (Elpidorou, 2018; Francis-Smythe i Robertson, 1999a). Kod mjerenja očekivane procjene treba se paziti na izbor uzorka i zadatka za koji se radi procjena vremena budući da je pokazano kako osobe, koje su više upoznate s nekim zadatkom, više podcjenjuju u očekivanoj procjeni (Hinds, 1999).

U dosadašnjim su se istraživanjima procjene vremena izražavale na više načina. U nekim se istraživanjima gledala veličina pogreške procjene u sekundama/minutama pa su obrade radili na razlici procijenjenog i stvarnog vremena (Kelly, 2000). U tom

slučaju jednak rezultat imaju osobe koje su pogriješile za 10 sekundi u odnosu na 60 sekundi i u odnosu na 120 sekundi stvarnog vremena. Budući da se često u istraživanjima stvarno izmjereno vrijeme razlikuje od sudionika do sudionika i želi se saznati koliko svaki sudionik griješi u procjenama u odnosu na to stvarno vrijeme, koriste se proporcionalne mjere procijenjenog i stvarnog vremena (Bison i Grondin, 2020; Burt i Kemp, 1994; Francis-Smythe i Robertson, 1999a). Proporcionalne se mjere koriste u osnovnom obliku tako da podcjenjivanje označavaju brojevi u minusu, a precjenjivanje brojevi u plusu te se računaju korelacije s drugim varijablama (Francis-Smythe, 1996), ali se i pretvaraju u apsolutne vrijednosti kada se gleda kolika je greška u procjeni bez obzira na smjer (Francis-Smythe i Robertson, 1999a). Kada se želi saznati postoji li razlika između osoba ovisno o tome kako procjenjuju vrijeme, sudionike se podijeli na grupe i uspoređuje ovisno o tome jesu li podcjenjivači, točni ili precjenjivači (Francis-Smythe i Robertson, 1999a).

Odnos upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju s procjenama vremena

Kako procjenjujemo vrijeme može biti bitno u svakodnevnom životu, primjerice kada procjenjujemo koliko će nam trebati da napišemo seminar, dođemo do posla ili koliko dugo već vodimo sastanak i jesmo li premašili vrijeme. Francis-Smythe i Robertson (1999a) u svome su radu povezali procjenjivanje vremena s upravljanjem vremenom dok je Francis-Smythe (1996) povezo procjenjivanje vremena sa sklonosti kašnjenju. Pretpostavka je da za uspješno upravljanje vremenom trebamo biti dobri u procjenama koliko je trajao prošli, završeni zadatak, koliko trenutno traje zadatak na kojem radimo te koliko će trajati budući zadatak, odnosno da trebamo biti točni u sva tri oblika procjene vremena, dok je za sklonost kašnjenju pretpostavljeno da će biti viša što se više podcjenjuje i manje precjenjuje trajanja prošlog zadatka.

Između upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju očekuju se neke razlike što se tiče procjena vremena. Da bismo bili dobri u upravljanju našim vremenom ne bismo trebali značajnije niti precjenjivati niti podcjenjivati kako ne bi gubili vrijeme, dok za sklonost kašnjenju nije problematično ako se precijeni vrijeme, dok će podcjenjivanje vremena često dovesti do kašnjenja. Možemo to pojasniti na primjeru s očekivanom procjenom vremena. Osoba piše esej te mora doći na predavanje u 14 sati na fakultet do kojeg joj uobičajeno treba pola sata hoda. Ako podcijeni vrijeme koliko joj treba do fakulteta i krene u 13:45, zakasnit će na predavanje, no to također ukazuje i da ne

upravlja dobro vremenom jer će propustiti dio predavanja. Ako procijeni vrijeme koliko će joj trebati do fakulteta i krene u 13 sati, neće zakasnuti, ali će imati pola sata manje za pisanje eseja i morat će čekati predavanje pola sata što nije dobra upotreba njezinog vremena. Ako točno procijeni koliko joj treba do fakulteta te krene u 13:30 i dođe na predavanje u 14 sati, nije zakasnila na predavanje, a imala je maksimalno vrijeme za pisanje eseja, odnosno dobro je upravljala svojim vremenom.

Slično možemo pretpostaviti i za retrospektivnu procjenu. Precjenjivanje trajanja završene aktivnosti vjerojatno može smanjiti sklonost kašnjenju jer postoji veća šansa da se stigne na vrijeme na iduću aktivnost, dok će točna procjena omogućiti da se uspješno upravlja vremenom, odnosno ne gubi vrijeme i ne propušta obaveze. Primjerice, ako u situaciji kad je upravo završio sastanak koji je trajao sat vremena a uskoro počinje idući, osoba procijeni da je prvi sastanak trajao 45 minuta i da ima dovoljno vremena za otići na ručak prije idućega, postoji šansa da će zakasnuti na taj idući sastanak što i ukazuje na loše upravljanje vremenom. No, ako osoba procijeni da je sastanak trajao preko sat vremena, požurit će na idući sastanak te čak i ranije stići na njega, odnosno manja je šansa da zakasni, no provest će vrijeme, koje je mogla bolje iskoristiti, čekajući na idući sastanak. Osoba koja točno procijeni koliko je sastanak trajao, shvatit će da ne stigne na ručak, ali i da ima dovoljno vremena za svratiti do pekare na putu do drugog sastanka te time dobro iskoristiti vrijeme i ne zakasnuti.

Ova očekivanja djelomično su potvrdila i istraživanja. Osobe sklonije kašnjenju više podcjenjuju i manje precjenjuju u retrospektivnim procjenama vremena (Francis-Smythe, 1996), a osobe dobre u upravljanju vremenom točnije procjenjuju očekivano trajanje zadataka, dok ga osobe loše u upravljanju vremenom podcjenjuju i precjenjuju (Francis-Smythe i Robertson, 1999a). No, ono što je bitno primijetiti je da su u navedenim istraživanjima povezanosti dobivene za različite paradigme. Naime, sklonost kašnjenju bila je povezana samo s retrospektivnim procjenama, ali ne i očekivanim, dok je upravljanje vremenom bilo povezano samo s očekivanim procjenama, ali ne i retrospektivnim (Francis-Smythe i Robertson, 1999a), možda zbog relativno malog uzorka. Odnosi utvrđeni na očekivanim procjenama (Francis-Smythe i Robertson, 1999a) trebali bi vrijediti i na retrospektivnim, a odnosi utvrđeni na retrospektivnim procjenama (Francis-Smythe, 1996) trebali bi vrijediti i za procjene očekivanog trajanja vremena s obzirom na to da se očekivane procjene barem djelomično zasnivaju na

retrospektivnim (Roy i sur., 2005). Također, precjenjivanje trajanja budućeg zadatka mogla biti sigurna strategija kako se bi se osiguralo da se ne zakasni, a točna retrospektivna procjena bi omogućila da se optimalno iskoristi vrijeme. U slučaju kada se precijeni očekivano vrijeme ostavlja se prostor za neočekivane događaje kao što su zastoje u prometu ili nemogućnost nalaženja parkinga pa se smanjuje mogućnost kašnjenja u toj situaciji.

Cilj istraživanja, problemi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je bolje razumjeti odnos upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju. Prvo smo tome pristupili ispitivanjem međuodnosa ovih varijabli, odnosno ispitali smo imaju li subskale upravljanja vremenom različite doprinose u objašnjavanju varijance sklonosti kašnjenju. Također smo željeli saznati razlikuju li se osobe različite izraženosti dimenzija upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju u retrospektivnim i očekivanim procjenama. U prošlim istraživanjima dobiveno je kako osobe koje točnije procjenjuju očekivano vrijeme, također i bolje upravljaju svojim vremenom (Francis-Smythe i Robertson, 1999a), a osobe koje retrospektivno precjenjuju vrijeme, također i manje kasne (Francis-Smythe, 1996). S obzirom na spomenute ciljeve postavili smo sljedeće probleme i hipoteze:

P1: Predviđaju li skale upravljanja vremenom sklonost kašnjenju?

H1: Skale upravljanja vremenom (Postavljanje ciljeva i prioriteta, Mehanike upravljanja vremenom, Preferencija za organizacijom i Percipirana kontrola vremena) pridonosit će objašnjavanju varijance sklonosti kašnjenju. Što osoba ima više rezultate na subskalama upravljanja vremenom, imat će niže rezultate na skali sklonosti kašnjenju.

P2: Procjenjuju li osobe različito retrospektivno i očekivano trajanje vremena ovisno o izraženosti na subskalama upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenja?

H2: Osobe koje u retrospektivnim i očekivanim procjenama točno procjenjuju vrijeme, imat će više rezultate na subskalama upravljanja vremenom od osoba koje retrospektivno i očekivano podcjenjuju i precjenjuju vrijeme. Osobe koje u retrospektivnim i očekivanim procjenama precjenjuju vrijeme imat će najniže rezultate na sklonosti kašnjenju, zatim osobe koje točno procjenjuju vrijeme, dok će najviše rezultate imati osobe koje podcjenjuju vrijeme.

H3: Što osobe više griješe u smjeru precjenjivanja u retrospektivnim i očekivanim procjenama, imat će niže rezultate na subskalama upravljanja vremenom i skali sklonosti kašnjenju. Što osobe više griješe u smjeru podejnjivanja u retrospektivnim i očekivanim procjenama, imat će niže rezultate na subskalama upravljanja vremenom i više rezultate na skali sklonosti kašnjenju.

Metoda

Sudionici

Budući da bi dob mogla utjecati na procjene vremena te kako bi skupili što reprezentativniji uzorak s obzirom na to da je anketa online, ciljana populacija u ovom istraživanju bili su mladi ljudi u dobi od 18 do 35 godina. U istraživanju je sudjelovalo 670 osoba od kojih je njih 406 odgovorilo na pitanja relevantna za obradu podataka, odnosno ispunili su upitnike upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju, napravili obje procjene vremena i odgovorili na kontrolna pitanja. Od tih 406 sudionika iz dijela obrade podataka isključeno je 17 sudionika koji su u upitniku odgovorili kako su koristili neko sredstvo mjerenja vremena za procjenu (npr. štopericu, sat, mobitel), 26 sudionika koji su odgovorili da nisu riješili stranicu s matematičkim zadacima bez prekida, 7 osoba koje su duže od 2 sata bile na prve četiri stranice za koje se radila retrospektivna procjena te jedna osoba koje je imala omjer očekivane i stvarne procjene vremena 40 pa je značajno odskakala od ostalih rezultata. Od ukupnih 406 sudionika 277 je žena i 127 muškaraca te se dvoje sudionika nije htjelo izjasniti. Dob sudionika kretala se u rasponu 18-35 godina, a u prosjeku je iznosila $M = 25$ ($SD = 3,83$). Najveći postotak uzorka ima kao najviši završeni stupanj obrazovanja srednju školu (39,4%), zatim diplomski (30,8%) te preddiplomski ili višu školu (26,8%), dok manji postotak ima završen poslijediplomski (2,2%) i osnovnu školu (0,7%). Uzorak se većinom sastoji od zaposlenih osoba (42,1%) i studenata (35,2%) zatim studenata koji rade (14,5%) i nezaposlenih osoba (5,4%), a manji je broj učenika (2%) i osoba koje su označile ostalo (0,7%). U istraživanju su sudjelovale osobe iz svih hrvatskih županija dok je najveći broj iz Grada Zagreba (39,4%) i Zagrebačke županije (11,1%).

Instrumenti i mjere

Sociodemografska karakteristike sudionika ispitane su pitanjima o dobi, rodu, najvišem završenom stupnju obrazovanja, radnom statusu i županiji u kojoj su odrasli.

Skala sklonosti kašnjenju (Punctuality) jedna je od 11 faceta u sklopu upitnika Bihevioralnih indikatora savjesnosti (eng. *Behaviour Indicators of Conscientiousness - BIC*) (Jackson i sur., 2010). Skala je prevedena s engleskog jezika prema kolaborativnoj iterativnoj metodi prevođenja (Douglas i Craig, 2007). Pet je osoba nezavisno prevelo upitnik te se nakon toga sastalo i za svaku česticu dogovorilo koji bi bio najbolji prijevod. Nakon što je dogovoren prijevod čestica, četiri osobe koje nisu ranije upoznate s upitnikom odgovarale su na pitanja razmišljajući na glas o tome kako interpretiraju svaku česticu te o potencijalnim nejasnoćama. Nejasne čestice su ponovno raspravljene s pet osoba koje su radile prijevod upitnika te je u dogovoru s njima napravljena konačna verzija prijevoda upitnika. Na prevedenom je upitniku provedena eksploratorna faktorska analiza metodom glavnih komponenti te je dobiven jedan faktor koji objašnjava 39% varijance (zasićenja na faktoru se kreću od .378 do .789). Prosječna pouzdanosti unutarnje konzistencije u istraživanju Jackson i sur. (2010) bila je u rasponu $\alpha = .65 - .91$. U ovom istraživanju za skalu sklonosti kašnjenju dobivena je $\alpha = .88$. Skala sklonosti kašnjenju ima 15 čestica kojima se ispituju ponašanja kašnjenja (npr., “Zakasnim na autobus ili drugo sredstvo javnog prijevoza.”). Sudionici su zamoljeni da navedu koliko često se ponašaju na opisani način na skali od 1 - *nikada* do 5 - *prilično često*. Neke su čestice obrnuto kodirane (primjer čestice: “Dolazim na posao/predavanja barem pet minuta ranije.”). Ukupan rezultat na testu je zbroj bodova na svim česticama, a viši rezultat na skali znači višu sklonost kašnjenju (Prilog A).

Skala upravljanja vremenom (SUV)(Time Management Behaviour Scale - TMBS; Macan i sur. 1990) sastoji se od 34 čestice podijeljene na četiri subskale koje mjere različite aspekte upravljanja vremenom. Skala je prevedena s engleskog jezika prema kolaborativnoj iterativnoj metodi prevođenja na isti način na koji je prevedena skala sklonosti kašnjenju. Na prevedenom je upitniku provedena eksploratorna faktorska analiza metodom glavnih komponenti te su dobivena 4 faktora koja odgovaraju subskalama iz originalnog istraživanja i zajedno objašnjavaju 40,56% varijance. Korelacije među subskalama kreću se od $r = .192$ do $r = .592$. Jedna subskala je Postavljanje ciljeva i prioriteta ($k = 10$, npr. „Kad odlučujem o tome što želim postići u skoroj budućnosti, razmišljam o dugoročnim ciljevima.“), druga je Mehanike upravljanja vremenom s pitanjima o izradi rasporeda, popisa i slično ($k = 11$, npr. „Zapisujem bilješke da se podsjetim što trebam napraviti.“). Treća je Preferencija za

organizacijom koja ispituje koliko osobi odgovara organiziran pristup radu ($k = 8$, npr. „Lakše mi je pronaći što mi treba kada mi je radni prostor neuredan, nego kada je uredan i organiziran.“). Zadnja je Percipirana kontrola vremena ($k = 5$, npr. „Provodim puno vremena na nebitnim zadacima.“). Na svim subskalama sudionici odgovaraju koliko se često ponašaju na određeni način na pet uporišnih točaka od 1 - *rijetko* do 5 - *vrlo često*. Negativne čestice obrnuto su kodirane tako da viši rezultat na svim subskalama znači višu izraženost konstrukta, odnosno češće i uspješnije postavljanje ciljeva i prioriteta, češća upotreba mehanika upravljanja vremenom, veća preferencija za organizacijom te više percipiranje kontrole vremena. Ukupan rezultat svake subskele izražen je kao zbroj bodova na svim njezinim česticama (Prilog B). U ovom je istraživanju dobivena pouzdanost unutarnje konzistencije za subskalnu postavljanja ciljeva i prioriteta iznosi $\alpha = .76$, za mehanike upravljanja vremenom $\alpha = .79$, za preferenciju za organizacijom $\alpha = .75$ te za percipiranu kontrolu vremena $\alpha = .73$, što je usporedivo s pouzdanostima dobivenim u istraživanju na slovenskom uzorku (Bajec, 2019) gdje su dobivene redom .80, .85, .74. i .60.

Retrospektivna procjena. Kako bismo mogli izračunati mjere retrospektivne procjene, nakon prve četiri stranice online upitnika, koje su uključivale uvodnu stranicu, sociodemografska pitanja, skalu upravljanja vremenom i skalu sklonosti kašnjenju, postavili smo pitanje koliko dugo, u minutama i sekundama, sudionici misle da su do tada sudjelovali u istraživanju. Ova informacija o procijenjenom vremenu bila je korištena zajedno s informacijom o stvarnom izmjerenom vremenu kako bi se izračunale varijable vezane za retrospektivne procjene. Stvarno izmjereno vrijeme provedeno na tim stranicama upitnika u sekundama je bilježila platforma na kojoj se provodilo istraživanje. Na temelju ovih informacija izračunali smo dvije varijable.

Prvu smo varijablu dobili tako što smo izračunali proporcionalnu pogrešku retrospektivne procjene vremena (Burt i Kemp, 1994; Francis-Smythe i Robertson, 1999a), u daljnjem tekstu označena kao *retrospektivna procjena*. Pri formiranju varijabli korištena je formula $[(\text{procijenjeno vrijeme} - \text{stvarno vrijeme}) / \text{stvarno vrijeme}]$ (Burt i Kemp, 1994; Francis-Smythe i Robertson, 1999a). Ako je, primjerice, sudionik procijenio da mu je trebalo 600 sekundi da ispuni upitnike, a trebalo mu je 300 sekundi, formulom će se dobiti $(600-300) / 300 = 1$, a ako je procijenio da mu je trebalo 300 sekundi, a trebalo mu je 600 dobit će se $(300-600) / 600 = -0.5$. Odnosno, u ovom

obliku pozitivni predznaci označavaju precjenjivanje, a negativni podcjenjivanje. Ova se varijabla kasnije koristila za podjelu sudionika na *retrospektivne podcjenjivače*, *retrospektivno točne* i *retrospektivne precjenjivače* u analizi varijance.

Drugu smo varijablu dobili koristeći apsolutnu vrijednost gore navedene formule tako da veći rezultat kod podcjenjivača znači veću grešku u smjeru podcjenjivanja, a kod precjenjivača veću grešku u smjeru precjenjivanja, u daljnjem tekstu *retrospektivna pogreška*. Ova se varijabla kasnije koristila kao *retrospektivna pogreška podcjenjivanja* i *retrospektivna pogreška precjenjivanja* u korelacijskoj analizi.

Očekivana procjena. Kako bismo mogli izračunati mjere očekivane procjene, sudionike smo zamolili da procijene u minutama i sekundama koliko će im trebati da riješe 20 matematičkih zadataka zbrajanja dvoznamenkastih brojeva, uz uputu da ih trebaju riješiti što točnije i što brže. Nakon davanja procjene, sudionici su zamoljeni da riješe tih 20 zadataka dok je platforma na kojoj se provodilo istraživanje bilježila vrijeme rješavanja u sekundama. Informacija o procijenjenom vremenu bila je korištena zajedno s informacijom o stvarnom izmjerenom vremenu kako bi se izračunale varijable vezane za očekivane procjene. Na temelju ovih informacija izračunali smo dvije varijable, isto kao i za retrospektivnu procjenu.

Prva je varijabla izračunata istom formulom za proporcionalnu pogrešku procjene vremena kao i u retrospektivnoj procjeni $[(\text{procijenjeno vrijeme} - \text{stvarno vrijeme}) / \text{stvarno vrijeme}]$, u daljnjem tekstu označena kao *očekivana procjena*. U ovom obliku pozitivni predznaci označavaju precjenjivanje, a negativni podcjenjivanje. Ova se varijabla kasnije koristila za podjelu sudionika na *očekivane podcjenjivače*, *očekivano točne* i *očekivane precjenjivače* u analizi varijance.

Drugu smo varijablu, također dobili tako što smo koristili apsolutnu vrijednost gore navedene formule tako da veći rezultat kod podcjenjivača znači veću grešku u smjeru podcjenjivanja, a kod precjenjivača veću grešku u smjeru precjenjivanja, u daljnjem tekstu *očekivana pogreška*. Ova se varijabla kasnije koristila kao *očekivana pogreška podcjenjivanja* i *očekivana pogreška precjenjivanja* u korelacijskoj analizi.

Sigurnost u procjenu vremena ispitali smo za retrospektivnu i očekivanu procjenu. U oba slučaja, pitanje „Koliko ste sigurni da ste točno procijenili vrijeme?“ bilo je postavljeno odmah nakon što su sudionici procijenili vrijeme. Sudionici su odgovarali na skali od 0 do 100% pri čemu viši postotak označava veću sigurnost u procjenu.

Zanimljivost dijela istraživanja za koje se davala retrospektivna procjena ispitala se jer može utjecati na dužinu procjene vremena, odnosno sudionici kojima nije bilo zanimljivo bi mogli dati precijenjene procjene. Ispitala se tako što je sudionicima, nakon što su dali retrospektivnu procjenu, postavljeno pitanje „Koliko Vam je do sada bilo zanimljivo odgovarati na pitanja u ovom istraživanju?“. Odgovor su davali na skali od 1 – *niti malo* do 5 – *sasvim* te je veći rezultat označavao veću zanimljivost.

Kontrolna pitanja postavljena su kako bi pokušali osigurati da su procjene dane u sličnim uvjetima za sve sudionike. Nakon davanja retrospektivne procjene vremena sudionika se pitalo je li imao prekida za vrijeme ispunjavanja i je li mjerio vrijeme („Jeste li koristili neko sredstvo mjerenja vremena za procjenu (npr. štopericu, sat, mobitel)?“), a nakon očekivane procjena je li bilo ometanja u intervalima („Jeste li ispunili prethodnu stranicu s matematičkim zadacima bez prekida?“). Na pitanja se odgovaralo označavanjem *DA* ili *NE*.

Postupak

Podaci su prikupljeni tijekom svibnja 2022. godine online anketom. Budući da su ciljana populacija bile osobe od 18 do 35 godina, poziv na anketu podijeljen je na Facebook grupama za studente (fakultetske grupe, potražnje poslova, grupe domova), ali i ostalim grupama poput grupa za istraživanja, traženje posla, oglasnika, grupa za specifične gradove i slično. Također, podijeljen je na Reddit forumima za Hrvate. Poziv je podijeljen i metodom snježne grude preko društvenih mreža i elektronske pošte od strane istraživačice i njenih poznanika uz molbu da ga prosljede drugima. Poziv je sadržavao informacije o ciljanoj dobnoj skupini (18-35), te zabavne slike s tematikom kašnjenja i napomenom da će se na kraju ankete moći dobiti povratne informacije o tome kakvi su sudionici u upravljanju vremenom (kako bi se privukla pažnja i potaklo osobe na ispunjavanje ankete). Anketni upitnik napravljen je na platformi SoSci Survey budući da je omogućavala mjerenje vremena provedenog na svakoj stranici u sekundama, što je bilo ključno za ovo istraživanje. Na prvoj su stranici bile informacije o samom istraživanju, koje su uključivale i najavu opcionalne povratne informacije. Sudionici nisu mogli nastaviti s upitnikom ako nisu dali pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Zatim su na iduće tri stranice slijedila sociodemografska pitanja, upitnik upravljanja vremenom i upitnik sklonosti kašnjenju. Nakon rješavanja tih upitnika, sudionici su zamoljeni da daju svoju procjenu koliko je vremena prošlo otkad su

kliknuli na poveznicu za istraživanje, koliko su sigurni u procjenu vremena, koliko ima je bilo zanimljivo odgovarati na pitanja te su odgovarali na kontrolna pitanja povezana s retrospektivnom procjenom. Na idućoj su stranici morali napisati procjenu koliko će im vremena trebati da riješe 20 matematičkih zadatka zbrajanja dvoznamenkastih brojeva, zajedno s procjenom stupnja sigurnosti u procjenu, te su ih zatim na idućoj stranici i rješavali. Nakon toga su slijedila kontrolna pitanja povezana s očekivanom procjenom. Na kraju, sudionici su mogli izabrati žele li vidjeti povratnu informaciju o tome kakvi su u upravljanju svojim vremenom. Povratna se informacija temeljila na njihovim odgovorima na subskalama upitnika upravljanja vremenom. Sudionicima je prvo bilo objašnjeno značenje svake subskale te što znači da su po nekoj osobini ispod (u 25% najnižih rezultata), iznad prosjeka (25%) ili prosječni (50%). Njihov se rezultat kategorizirao u jedno od ove tri kategorije na temelju aritmetičkih sredina i standardnih devijacija dobivenih na slovenskom uzorku u istraživanju Bajec (2019). Za svaku im je subskalalu dana informacija jesu li im rezultati viši, niži ili jednaki kao većini ljudi popraćena opisom ponašanja uobičajenih za tu razinu razvijenosti konstrukta.

Rezultati

Kako bi saznali možemo li koristiti parametrijske statističke metode provjerili smo normalitet svih distribucija. Prema Kim (2013) kod većih uzoraka (>300) distribucija se može smatrati normalnom ako su indeksi asimetričnosti manji od 2 te indeksi spljoštenosti manji od 7. Ako uzmemo te indekse u obzir, varijable mjerene upitnicima zadovoljavaju spomenute standarde (tablica 1), odnosno njihova distribucija ne odstupa značajno od normalne pa su se za obradu koristile parametrijske statističke metode. Što se tiče procjena vremena, one ne zadovoljavaju spomenute standarde (tablica 1) i nemaju normalne distribucije, te su se prilikom njihove obrade koristile neparametrijske statističke metode. U tablici 1 prikazani su deskriptivni i statistički pokazatelji za sve varijable u istraživanju.

Tablica 1

Deskriptivna statistika skala Sklonosti kašnjenju, subskala Upravljanja vremenom, retrospektivnih i očekivanih procjena vremena

Varijabla	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	$\frac{Min_T - Max_T}{Max_T}$	$Min_P - Max_P$	<i>A</i>	<i>S</i>
Postavljanje ciljeva i prioriteta	406	32.80	6.56	10 - 50	10 - 49	-0.299	0.339

Mehanika upravljanja vremenom	406	32.45	7.90	11 - 55	15 - 55	0.321	-0.398
Preferencija za organizacijom	406	29.19	5.93	8 - 40	8 - 40	-0.572	0.329
Percipirana kontrola vremena	406	15.40	4.27	5 - 25	5 - 25	-0.098	-0.720
Skala sklonosti kašnjenju	406	28.83	9.04	15 - 75	15 - 64	0.794	0.275
Retrospektivna procjena	382	.091	0.64	-	-.97 - 7.83	6.06	62.03
Očekivana procjena	379	1.719	1.88	-	-.98 - 16.90	2.44	10.84

Legenda: Min_T - Max_T – najmanji i najveći teoretski rezultat; Min_p - Max_p – najmanji i najveći postignuti rezultat; A – indeks asimetričnosti; S – indeks spljoštenosti.

Skale upravljanja vremenom kao prediktori sklonosti kašnjenju (problem 1)

Doprinos postavljanja ciljeva i prioriteta, upotrebe mehanika upravljanja vremenom, preferencije za organizacijom i percipirane kontrole vremena u objašnjenju varijance sklonosti kašnjenju provjerili smo višestrukom regresijskom analizom. Prije provedbe analize provjerene su povezanosti između tih varijabli Pearsonovim koeficijentom korelacije (tablica 2) te su sve korelacije statistički značajne.

Tablica 2

Povezanosti sklonosti kašnjenju i dimenzija upravljanja vremenom ($N = 406$)

	Postavljanje ciljeva i prioriteta	Mehanike upravljanja vremenom	Preferencija za organizacijom	Percipirana kontrola vremena
Sklonost kašnjenju	-.326**	-.243**	-.395**	-.526**
Postavljanje ciljeva i prioriteta	-	.592**	.346**	.279**
Mehanike upravljanja vremenom		-	.282**	.192**
Preferencija za organizacijom			-	.545**

Legenda: ** - $p < .01$

Sve su skale upravljanja vremenom (postavljanje ciljeva i prioriteta, mehanike upravljanja vremenom, preferencija za organizacijom, percipirana kontrola vremena) međusobno u niskim, umjerenim ili visokim pozitivnim korelacijama. Najniža je korelacija između percipirane kontrole vremena i mehanika upravljanja vremenom ($r = .192$), dok je najviša između postavljanja ciljeva i prioriteta i mehanika upravljanja

vremenom ($r = .592$). Sve su skale upravljanja vremenom međusobno povezane pozitivno tako da, na primjer, što sudionici češće postavljaju ciljeve i prioritete, više koriste mehanike upravljanja vremenom, više preferiraju organizaciju te percipiraju da imaju višu kontrolu nad vremenom. Sklonost kašnjenju negativno je povezana sa svim subskalama upravljanja vremenom, najmanje s mehanikama upravljanja vremena ($r = -.243$), a najviše s percipiranom kontrolom vremena ($r = -.526$).

Prije provedbe višestruke regresijske analize provjereni su uvjeti za njezino korištenje (Petz i sur., 2012) te su svi bili zadovoljeni. Višestruka regresijska analiza pokazala je da je s postavljanjem ciljeva i prioriteta, mehanikama upravljanja vremena, preferencijom za organizaciju te percipiranom kontrolom vremena ukupno moguće objasniti 32% varijance sklonosti kašnjenju (tablica 3). Najveći samostalni doprinos sklonosti kašnjenju ima percipirana kontrola vremena ($\beta = -.420$, $p < .001$). Jedini neznačajni samostalni doprinos imaju mehanike upravljanja vremenom ($\beta = -.046$, $p = .367$). Sve su korelacije negativnog predznaka tako da što sudionici više postavljaju ciljeve i prioritete, više preferiraju organizaciju te više percipiraju da imaju kontrolu nad svojim vremenom manje će biti skloni kašnjenju. Dakle Hipoteza 1 djelomično je potvrđena jer subskala Mehanike upravljanja vremenom nema značajan samostalni doprinos.

Tablica 3

Predviđanje sklonosti kašnjenju na temelju subskala upravljanja vremenom (N = 406)

Prediktor	B	β	SD_B	t	p_t	F (df)	p_F	R^2
Postavljanje ciljeva i prioriteta	-.201	-.146	.073	-2.760	<.01			
Mehanike upravljanja vremenom	-.053	-.046	.059	-.904	.367	47.214 (4,401)	<.001	0.32
Preferencija za organizacijom	-.156	-.102	.078	-2.012	<.05			
Percipirana kontrola vremena	-.889	-.420	.105	-8.498	<.001			

Legenda: B – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, SD_B – standardna pogreška B , t – vrijednost t-testa za testiranje statističke značajnosti B , p_t – p vrijednost t , F – vrijednost F-testa za testiranje statističke značajnosti modela, df – stupnjevi slobode F , p_F – p -vrijednost F , R^2 – koeficijent determinacije.

Procjene vremena, upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju (problem 2)

Kako bismo usporedili osobe koje različito procjenjuju vrijeme po upravljanju vremenom i sklonosti kašnjenju (hipoteza 2), sudionike smo podijelili na tri skupine: *podcjenjivače, točne i precjenjivače* (tablica 4). Podjelu smo napravili na temelju graničnih vrijednosti korištenih u istraživanju Francis-Smythe i Robertson (1999a). Prilikom podjele retrospektivnih procjena sudionici koji su najviše podcjenjivali vrijeme (rezultati do $-.21$) stavljeni su u skupinu retrospektivnih podcjenjivača, sudionici koji su najviše precjenjivali vrijeme (rezultati iznad $.15$) stavljeni su u skupinu retrospektivnih precjenjivača, a oni koji su imali rezultate bliže nuli (rezultati od $-.2$ do $.14$) stavljeni su u skupinu retrospektivnih točnih. Prilikom podjele očekivanih procjena sudionici koji su najviše podcjenjivali vrijeme (rezultati do $-.26$) stavljeni su u skupinu očekivanih podcjenjivača, sudionici koji su najviše precjenjivali vrijeme (rezultati iznad $.2$) stavljeni su u skupinu očekivanih precjenjivača, a oni koji su imali rezultate bliže nuli (od $-.25$ do $.19$) stavljeni su u skupinu očekivanih točnih.

Tablica 4

Retrospektivna i očekivana procjena vremena kod podcjenjivača, precjenjivača i osoba koje točno procjenjuju

Varijabla	Skupina	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>
Retrospektivna procjena	Retrospektivni podcjenjivači	98	-.410	.162	-.97	-.21
	Retrospektivni točni	146	-.036	.097	-.20	.14
	Retrospektivni precjenjivači	138	.582	.825	.15	7.83
Očekivana procjena	Očekivani podcjenjivači	11	-.469	.235	-.98	-.28
	Očekivani točni	50	.011	.122	-.24	.19
	Očekivani precjenjivači	318	2.063	1.867	.22	15.90

Kako bismo usporedili ove skupine osoba koje različito procjenjuju vrijeme, za retrospektivnu je procjenu bilo provedeno pet analiza varijanci za nezavisne uzorke. Međutim, kod očekivanih je procjena bilo vrlo malo podcjenjivača ($n = 11$, tablica 4) te smo za očekivane procjene formirali samo dvije skupine sudionika (točne i precjenjivače) te proveli pet t-testova za nezavisne uzorke. Budući da su jednake varijance uvjet provedbe analize varijance i t-testa, proveden je Levenov test jednakosti varijanci (Petz i sur., 2012), koji je pokazao da su varijance dovoljno slične za provedbu ovih analiza. Ni za subskele upravljanja vremenom ni za sklonost kašnjenju nisu dobivene statistički značajne razlike između retrospektivnih podcjenjivača, točnih i precjenjivača (tablica 5). Ni za očekivane procjene nisu dobivene značajne razlike

između očekivanih točnih i precjenjivača u subskalama upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju (tablica 5).

Tablica 5

Razlike u upravljanju vremenom i sklonosti kašnjenju između retrospektivnih podcjenjivača, retrospektivnih točnih i retrospektivnih precjenjivača (N = 382) i očekivanih točnih i očekivanih precjenjivača (N = 368)

Varijabla	Retrospektivna procjena		Očekivana procjena	
	F	p	t	p
Postavljanje ciljeva i prioriteta	1.160	.315	-.706	.481
Mehanike upravljanja vremenom	.166	.847	-.129	.897
Preferencija za organizacijom	1.012	.364	1.600	.110
Percipirana kontrola vremena	.541	.583	.006	.995
Sklonost kašnjenju	.416	.660	-.372	.710

Kako bi se ispitaio odnos subskala upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju s veličinom pogreške procjene vremena uzimajući u obzir i njen smjer (hipoteza 3), izračunali smo povezanosti zasebno na onima koji su podcjenjivali i koji su precjenjivali. Na taj način dobili smo korelacije s retrospektivnom i očekivanom pogreškom podcjenjivanja i s retrospektivnom i očekivanom pogreškom precjenjivanja (tablica 6). Budući da su varijable apsolutne vrijednosti, veći rezultat na svakoj varijabli znači i veći intenzitet pogreške u smjeru podcjenjivanja odnosno precjenjivanja. S obzirom da je distribucija većine varijabli procjene vremena odstupala od normalne distribucije (tablica 1), koristio se neparametrijski Spearmanov koeficijent korelacije. Korelacije između retrospektivnih i očekivanih pogrešaka podcjenjivanja i precjenjivanja te subskala upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju uglavnom nisu bile značajne. Jedina je značajna korelacija između pogrešaka procjena i izmjerenih skala bila između percipirane kontrole vremena i retrospektivne pogreške precjenjivanja ($r_s = .224$, $p < .01$), što je rezultat suprotan od onoga očekivanog na temelju hipoteze 3. Što osobe više precjenjuju vrijeme, percipiraju da imaju veću kontrolu nad vremenom. Dobivena je i korelacija između retrospektivne pogreške precjenjivanja i očekivane pogreška podcjenjivanja ($r_s = .794$, $p < .01$), no na vrlo malom uzorku od 10 sudionika.

Tablica 6

Spearmanovi koeficijenti korelacija subskala upravljanja vremenom, sklonosti kašnjenju s procjenama vremena

	Retrospektivna pogreška podcjenjivanja ^a	Retrospektivna pogreška precjenjivanja ^a	Očekivana pogreška podcjenjivanja ^b	Očekivana pogreška precjenjivanja ^c
Postavljanje ciljeva i prioriteta	.048	.082	-.048	-.021
Mehanike upravljanja vremenom	-.078	.042	-.143	-.019
Preferencija za organizacijom	.083	.091	-.185	-.056
Percipirana kontrola vremena	-.029	.224**	.156	-.043
Sklonost kašnjenju	-.029	-.067	-.242	.048
Retrospektivna pogreška podcjenjivanja		-	.249 ^d	-.128
Retrospektivna pogreška precjenjivanja			.794** ^e	.146

Legenda: ^a $n = 189-193$. ^b $n = 31$. ^c $n = 348$. ^d $n = 19$. ^e $n = 10$.

** $p < .01$.

Rasprava

Ovim smo istraživanjem htjeli detaljnije proučiti odnos upravljanja vremenom i sklonost kašnjenju te vidjeti u kakvom su odnosu s procjenama vremena. Prvi problem se odnosio samo na upravljanje vremenom i sklonost kašnjenju, dok su se u drugom problemu uvele i varijable procjena vremena.

Prvim smo problemom htjeli saznati može li se i koliko sklonost kašnjenju objasniti subskalama upravljanja vremenom. Sve su subskale upravljanja vremenom značajno korelirale sa sklonosti kašnjenju, no korelacije nisu bile jednakih visina, najviša je korelacija bila s Percipiranom kontrolom vremena ($r = -.526$), a najniža s Mehanikama upravljanja vremena ($r = -.243$). Sličan obrazac dobiven je i u višestrukoj regresijskoj analizi. Najviši samostalni doprinos imala je subskala Percipirane kontrole vremena ($\beta = -.420$), no subskala Mehanike upravljanja vremenom jedina je imala neznačajan samostalni doprinos, te je time djelomično potvrđena prva istraživačka hipoteza. Percipirana kontrola vremena samostalno objašnjava najveći dio varijance koji nije zajednički s ostalim subskalama. Osobe koje percipiraju da imaju nisku kontrolu vremena odgađaju bitne zadatke i provode puno vremena na nebitnima, lako ih je odvratiti od praćenja rasporeda i podcjenjuju koliko će im trebati da završe zadatke

(Macan i sur., 1990), a takav obrazac ponašanja mogao bi dovesti do kašnjenja. Mehanika upravljanja vremenom imala je neznajajani samostalni doprinos, iako je imala značajnu, ali najmanju, korelaciju ($r = -.243$). S obzirom na visoku korelaciju sa subskalom Postavljanja ciljeva i prioriteta ($r = .592$), moguće je da objašnjavanju isti dio varijance. Skala mehanika upravljanja vremenom bazira se na korištenju popisa dnevnih zadataka, nošenju rokovnika i izradama rasporeda pa je moguće da dio tih aktivnosti (poput izrade rasporeda) smanjuje sklonost kašnjenju, dok dio (poput popisa dnevnih zadataka) ne utječe na nju ili se možda koristi za radnje povezane s drugim subskalama pa smo zato dobili značajnu korelaciju, no ne i značajan samostalni doprinos u sklonosti kašnjenju. Povezanost Preferencije za organizacijom te Postavljanja ciljeva i prioriteta, može se možda objasniti povezanošću savjesnosti i sklonosti kašnjenju (Back i sur., 2006). Osobe koje su vrlo organizirane i disciplinirane vjerojatno neće zaboraviti na obaveze i dogovore te si postavljaju i ostvaruju manje ciljeve poput ustajanja dovoljno rano, stizanja na javni prijevoz i slično. Iz ovih nalaza proizlazi da percepcija više kontrole nad vremenom, sklonost postavljanju ciljeva i prioriteta te preferiranje više razine organizacije doprinosi nižoj sklonost kašnjenju.

Ove četiri subskale upravljanja vremenom zajedno objašnjavaju 32% varijance sklonosti kašnjenju. Dakle, očito postoje i druge varijable koje bi utjecale na to koliko osobe kasne, na primjer osobine ličnosti poput savjesnosti, ugodnosti i neuroticizma (Back i sur., 2006), vremenske hitnosti (Dishon-Berkovits i Koslowsky, 2002) ili dimenzije jutarnjosti-večernjosti (Werner i sur., 2015).

Interesantan je nalaz što su neke subskale Upravljanja vremenom više povezane sa skalom Sklonosti kašnjenju nego s drugim subskalama istog instrumenta. Primjerice, subskala Percipirana kontrola vremena je u visokoj korelaciji sa skalom Sklonosti kašnjenju ($r = .526$), a u niskoj sa subskalom Mehanika upravljanja vremena ($r = .192$). Preklapanje ove dvije subskale vidljivo je i u sličnosti čestica. Na primjer, u subskali Percipirane kontrole vremena postoji čestica („Podcjenjujem vrijeme koje će mi trebati da završim zadatke.“) koja bi mogla mjeriti vrlo sličan konstrukt dvjema česticama iz skale Sklonost kašnjenju („Na vrijeme završavam zadatke.“ i „Kasnim s predajom zadataka.“). Unatoč tim sličnostima, dobiveni su rezultati koji ukazuju na to da sklonost kašnjenju i upravljanje vremenom nisu isti konstrukti, no ti su rezultati dobiveni na skalama koje, iako mjere iste konstrukte, nisu korištene u ovom istraživanju (Francis-

Smythe, 1996). Autor je proveo analizu glavnih komponenti na više skala uključujući i skalu koja je mjerila upravljanje vremenom - Upitnik strukture vremena (USV, Bond i Feather, 1988) i skalu koja je mjerila sklonost kašnjenju - *Punctuality* iz *Time Personality Indicators* (TPI, Francis-Smythe i Robertson, 1999b) te se pokazalo da mjere odvojene konstrukte. No budući da postoje neke razlike između skala korištenih u našem i spomenutom istraživanju upitno je zahvaćaju li jednako sve aspekte mjerenih konstrukta. Iako se i Skala upravljanja vremenom i Upitnik strukture vremena koriste za mjerenje upravljanja vremenom te značajno koreliraju jedan s drugim (Shahani i sur., 1993), sastoje se od različitih subskala. Skala upravljanja vremenom sastoji se od subskala Postavljanje ciljeva i prioriteta, Mehanike upravljanja vremenom, Preferencije za organizacijom i Percipirana kontrola vremena, dok se Upitnik strukture vremena sastoji od subskala Osjećaj svrhe, Strukturirana rutina, Orijentacija na sadašnjost, Učinkovita organizacija te Upornost (Classens i sur., 2007). Skala *Punctuality* koju je koristio Francis-Smythe (1996) razlikovala se od skale Sklonost kašnjenju (originalan naziv *Punctuality*) koja se koristila u ovom istraživanju jer je, osim pitanja o ponašanjima kašnjenja, sadržavala i pitanja o stavovima o kašnjenju. Budući da postoje razlike između oba upitnika korištena u našem i istraživanju Francis-Smythe (1996) upitno je bi li se i na skalama iz ovog istraživanja dobilo da mjere različite konstrukte. U našem istraživanju skala Sklonost kašnjenju značajno korelira sa svim subskalama Upravljanja vremenom dok u istraživanju Francis-Smythe (1996) skala *Punctuality* značajno korelira s tri od pet subskala Upitnika strukture vremena što bi moglo ukazivati na to da bi skale korištene u našem istraživanju mogle imati više sličnosti. U budućim bi se istraživanjima moglo ispitati može li se sklonost kašnjenju smatrati dimenzijom upravljanja vremenom mjerenoj Skalom upravljanja vremenom ili je odvojeni konstrukt. Jedan od mogućih pokazatelja da su sklonost kašnjenju i upravljanje vremenom različiti konstrukti bili bi njihovi različiti odnosi s procjenama vremena.

Drugim smo problemom htjeli ispitati razlikuju li se osobe različite izraženosti dimenzija upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju u različitim procjenama vremena. Kako bismo to provjerili, postavili smo dvije hipoteze, jednu koja se odnosila na usporedbe skupina retrospektivnih i očekivanih podcjenjivača, točnih i precjenjivača te drugu gdje su se gledale korelacije pogrešaka u retrospektivnom i očekivanom podcjenjivanju i precjenjivanju. Te smo dvije hipoteze postavili na temelju prošlih

istraživanja gdje su ispitivane razlike na temelju skupina (Francis-Smythe i Robertson, 1999a) i korelacije (Francis-Smythe, 1996), ali i jer nas je zanimalo ima li intenzitet pogreške u procjeni (u podcjenjivanju i precjenjivanju), pored razlika među skupinama, značaja za različite izraženosti upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju. Budući da se za sklonost kašnjenju očekivala povezanost u smjeru da što se više podcjenjuje vrijeme, viša je sklonost kašnjenju, a što se više precjenjuje vrijeme niža je sklonost kašnjenju, retrospektivnu i očekivanu pogrešku smo svaku podijelili na dvije skupine, jednu koja griješi u smjeru podcjenjivanja i drugu koja griješi u smjeru precjenjivanja. Može se čini neobičnim što su isti sudionici u prvoj podjeli na tri grupe spadali pod točne procjenjivače, a u ovoj podjeli na dvije skupine ih stavljamo skupa s podcjenjivačima i precjenjivačima, no bitno je da se ovom podjelom gledaju korelacije pogrešaka u smjeru podcjenjivanja i precjenjivanja te su nam bitni rezultati od najmanje pogreške (koja se ranije smatrala točnom procjenom) do najveće pogreške. Da smo pogrešku procjene (u apsolutnom obliku) gledali skupa, bez obzira na smjer podcjenjivanja i precjenjivanja, za sklonost kašnjenju ne bi mogli očekivati značajnu korelaciju jer bi veća pogreška u smjeru precjenjivanja, a manja pogreška u smjeru podcjenjivanja trebala biti povezana s manjom sklonosti kašnjenju. Budući da su obje hipoteze drugog problema iste tematike, u nastavku smo izložili skupne rezultate, a nakon toga pobliže objasnili značenje i problematiku tih rezultata.

U hipotezi 2 smo očekivali da će retrospektivni i očekivani točni imati više rezultate na subskalama upravljanja vremenom od retrospektivnih i očekivanih podcjenjivača i precjenjivača, te da će najnižu sklonost kašnjenju imati retrospektivni i očekivani precjenjivači, zatim točni, a najvišu podcjenjivači. Rezultati su pokazali da se niti na jednoj skali upravljanja vremenom, niti na sklonosti kašnjenju nisu razlikovale osobe s obzirom na to jesu li retrospektivni podcjenjivači, točni ili precjenjivači. Takvi su se rezultati ponovili i za očekivane procjene vremena. Niti za subskale upravljanja vremenom, niti za sklonost kašnjenju nije bilo razlike između očekivanih točnih i očekivanih precjenjivača vremena.

U hipotezi 3 smo očekivali da što osobe više griješe u smjeru podcjenjivanja (retrospektivno i očekivano) imaju niže rezultate na subskalama upravljanja vremena, a više na sklonosti kašnjenju te da što osobe više griješe u smjeru precjenjivanja (retrospektivno i očekivano) imaju niže rezultate na subskalama upravljanja vremenom i

niže rezultate na sklonosti kašnjenju. Rezultati su pokazali da intenzitet pogreške bez obzira bio on za retrospektivnu ili očekivanu procjenu, u smjeru podcjenjivanja ili precjenjivanja uglavnom ne pokazuje značajnu povezanost sa subskalama upravljanja vremenom niti za sklonosti kašnjenju. Jedina je iznimka pozitivna korelacija između percipirane kontrole vremena i pogreške retrospektivnog precjenjivanja vremena koja govori da što osobe više precjenjuju vrijeme to percipiraju da imaju veću kontrolu nad vremenom te je taj nalaz u suprotnosti hipotezom 3.

Ako sagledamo sve navedene rezultate vidimo kako su obje hipoteze drugog problema u potpunosti pobijene, te da je jedna korelacija čak bila u suprotnosti s očekivanim iz hipoteze 3. Ti su rezultati djelomično drugačiji od onih dobivenih u istraživanju Francis-Smythe i Robertson (1999a) gdje su osobe koje su davale točne očekivane procjene bile više na percipiranoj kontroli vremena od osoba koje su podcjenjivale i precjenjivale dok na ostalim skalama upravljanja vremenom nije bilo značajnih razlika među skupinama, iako je postojao trend da su točni procjenjivači bili bolji u upravljanju vremenom. Također se ne slažu ni s rezultatima istraživanja Francis-Smythe (1996) koji je dobio da što osobe više retrospektivno precjenjuju vrijeme, to manje kasne, a što retrospektivno više podcjenjuju vrijeme, više kasne.

Značajni rezultati koji su se dobivali u istraživanjima s procjenama vremena su većinom iz 1990-ih godina (Francis-Smythe i Robertson, 1999a; Francis-Smythe, 1996) te je od tada došlo do značajnih promjena u tehnologiji. Godine 1998. samo je 15% generalne populacije Ujedinjenog Kraljevstva koristilo mobitele (Mintel, 1998; prema Turnbull i sur. 2000), dok je 2018 godine čak 95% populacije Ujedinjenog Kraljevstva koristilo mobitele (Pew Research Center, 2019; prema Rosenberg i Vogelmann-Natan, 2022), a moguće da je danas taj postotak i veći. Danas većinom svi imamo mobitele uvijek pored sebe te u svakom trenutku možemo provjeriti koliko je sati, koliko je vremena prošlo i koliko još vremena imamo. Prije nego što se populariziralo korištenje mobitela, ljudi su mogli vidjeti vrijeme ako su nosili ručne satove ili bili u blizini javnog ili zidnog sata. Moguće da je tada sposobnost procjenjivanja vremena mogla biti značajnija za sklonost kašnjenju ili način na koji upravljamo vremenom jer su se ljudi više oslanjali na vlastite procjene, dok je danas, uz mobitele, pogledati koliko je sati dostupno u svakom trenutku. Budući da u svakom trenutku možemo saznati koliko je sati, bitna bi mogla biti varijabla čestine provjeravanja vremena. Conti (2001) je

pokazala kako osobe, koje češće provjeravaju koliko je sati, imaju veću svjesnost vremena, a osobe koje imaju veću svjesnost vremena, češće misle da je prošlo više vremena nego što zbilja je, odnosno precjenjuju vrijeme. U današnje bi vrijeme moglo biti relevantnije ispitivati varijablu čestine provjeravanja vremena, a ne procjene prolaznosti vremena budući da se ne moramo toliko često oslanjati na vlastite procjene prolaznosti vremena. U budućim bi istraživanjima bilo interesantno provjeriti upravljanje vremenom i kašnjenje osoba ovisno o čestini provjeravanja vremena.

Jedina značajna korelacija bila je između percipirane kontrole vremena i pogreške retrospektivnog precjenjivanja koja govori da što osobe više precjenjuju vrijeme to percipiraju da imaju veću kontrolu nad vremenom. Takav se nalaz može objasniti korištenjem precjenjivanja kao sigurne strategije. Osobe koje precjenjuju vrijeme vjerojatno neće doći u situaciju da ne stignu završiti obaveze ili da ih neugodno iznenadi manjak vremena pa se mogu osjećati kao da dobro kontroliraju svoje vrijeme. Sigurna strategija precjenjivanja vremena spominje se i u istraživanju Burta i Kempa (1994) gdje su, također suprotno hipotezi, dobili da što osobe više precjenjuju očekivano vrijeme percipiraju da bolje upravljaju vremenom. Francis-Smythe (2006) spominje sigurnu strategiju i kod osoba koje su visoko na anksioznosti i žele osigurati da stignu na obaveze na vrijeme pa makar morale čekati i imati neiskorišteno vrijeme. S druge strane, spominje osobe koje su visoko na „vremenskoj hitnosti“ (eng. *time urgency*) koji žele napraviti što više u što manje vremena pa neće precjenjivati trajanje, već će gledati da ga procijene točno kako ne bi gubili vrijeme čekajući. U budućim bi se istraživanjima moglo ispitati imaju li različite procjene vremena osobe visoko na anksioznosti i vremenskoj hitnosti te kakvom percipiraju kontrolu nad vremenom.

Razlike među skupinama i povezanosti koje kod nas nisu bile značajne bile su neznčajne i u nekim prijašnjim istraživanjima. Primjerice, skupine podcjenjivača, točnih i precjenjivača nisu se razlikovale za retrospektivne procjene s obzirom na izraženost upravljanja vremenom (Francis-Smythe i Robertson, 1999a) te očekivane procjene nisu bile točnije što je upravljanje vremenom bolje (Burt i Kemp, 1994). Autori ovih istraživanja smatrali su da su mogući razlozi nedobivanja značajnih razlika i korelacija mali broj sudionika (≤ 50), ali i to što se u oba istraživanja pitalo sudionike za očekivanu i retrospektivnu procjenu za isti zadatak. Davanje očekivane procjene prije obavljanja zadatka moglo je sudionike usmjeriti na razmišljanje o prolasku vremena dok

su obavljali zadatak pa je moguće da je dio sudionika dao dužu retrospektivnu procjenu nego što bi inače zato što je više pažnje pridavao temporalnim znakovima što je i razlog zašto su prospektivne procjene u prosjeku duže od retrospektivnih (Block i Zakay, 1997). U ovom smo istraživanju željeli izbjeći taj efekt pa su sudionici davali retrospektivne i očekivane procjene za odvojene zadatke te su prvo davali retrospektivne procjene, a onda očekivane. Uvedeno je i pitanje koje je provjeravalo jesu li sudionici koristili neko sredstvo mjerenja vremena (sat, štoperica) te su iz obrade izbačeni oni koji su odgovorili da su koristili pa možemo pretpostaviti da sudionici nisu znali da će morati procjenjivati vrijeme i da zbilja mjerimo retrospektivnu procjenu. No, unatoč tome što smo u našem istraživanju ispravili neke od ovih metodološki nedostataka, još uvijek nismo dobili značajne rezultate. Razlike nismo dobili niti za retrospektivne procjene vremena i sklonost kašnjenju, iako su u istraživanju Francis-Smythe (1996) osobe koje su više retrospektivno procjenjivale manje kasnile od osoba koje su retrospektivno više podcjenjivale. Odnosno, naši rezultati ukazuju na to da osobe koje retrospektivno podcjenjuju, točno procjenjuju i procjenjuju vrijeme jednako upravljanju svojim vremenom i jednako su skloni kašnjenju.

Bitno je spomenuti još jednu pojavu koja se viđala i u prijašnjim istraživanjima, a to je veliki broj sudionika koji kod očekivane procjene vremena procjenjuje vrijeme. Kada smo napravili podjelu prema graničnim vrijednostima iz istraživanja Francis-Smythe i Robertson (1999a) dobili smo samo 11 osoba koje podcjenjuju, 50 osoba s točnim procjenama te 318 koje procjenjuju. Takva raspodjela s većinskim procjenjivanjem nije u potpunosti neočekivana budući da se takav trend očekivanih procjena već dobivao u prijašnjim istraživanjima (Burt i Kemp, 1994; Francis-Smythe i Robertson, 1999a). No, takvo procjenjivanje vremena neobično je kada se uzme u obzir „zabluda o planiranju“ (eng. *planning fallacy*) prema kojoj osobe podcjenjuju koliko će im vremena trebati da završe zadatke bez obzira na to što su već ranije premašivali rokove (Kahneman i Tversky, 1979). Buehler i sur. (2010) navode da je često viđena takva razlika između životnih situacija gdje su često duži intervali koje se podcjenjuje i eksperimentalnih situacija na kraćim intervalima koje se procjenjuje kao što je u našem slučaju gdje je prosječno stvarno vrijeme rješavanja matematičkih zadataka bilo ispod tri minute. Još jedan od razloga zašto je većina precijenila očekivano vrijeme može biti, ranije spomenuta, sigurna strategija kako bi stigli sve riješiti unutar predviđenog

vremena (Burt i Kemp, 1994). Pokušali smo kontrolirati precjenjivanje zbog sigurnosti tako što se u uputu prilikom davanja procjene napisalo sudionicima da procijene koliko će im trebati da „što točnije i što brže“ riješe matematičke zadatke. Moguće je da sudionici nisu u potpunosti čitali upute pa nisu primijetili dio upute koji govori da se zadaci riješe što točnije i što brže te da će se računati samo zadaci zbrajanja dvoznamenkastih brojeva pa su očekivali kompliciranije zadatke.

Razlika u raspodjeli broja sudionika po grupama mogla bi ukazati na razlikovanje očekivane i retrospektivne procjene. Iako je vjerojatno da se očekivane procjene djelomično rade na temelju sjećanja prošlih sličnih iskustava (Roy i Christenfeld, 2007), što bi moglo biti povezano s retrospektivnim procjenama, teoretski ne možemo reći da te dvije procjene mjere isto. Očekivana procjena je kompleksnija te se radi i pomoću dodatnih informacija kao što su opće znanje i informacije o očekivanom događaju za koji se radi procjena (Burt, 1992). U istraživanju Burt i Kemp (1994), ove dvije procjene bile su umjereno povezane što podržava njihovo razlikovanje. No naše istraživanje dovodi u pitanje jesu li ove dvije procjene uopće povezani konstrukti, s obzirom da u našem istraživanju gdje su procjene davane za različite zadatke povezanosti nisu dobivene. Naime, korelacija utvrđena u Burt i Kemp (1994) mogla je biti i metodološki artefakt toga da su procjene davane za isti zadatak. Jedina korelacija dobivena kod nas je između retrospektivnog precjenjivanja i očekivanog podcjenjivanja ($r_s = .794, p < .01$), suprotno od nalaza Burt i Kemp (1994), no, kod ove korelacije je problem u tome što je napravljena na temelju uzorka od samo 10 osoba pa je upitno koliko je opravdano izvlačiti zaključke iz nje. Moguće je da osobe jednostavno nisu konzistentne u podcjenjivanju i precjenjivanju vremena, ili da retrospektivna i očekivana procjena odražavaju različite procese, no također je moguće da korelacije nisu postojale zbog razlika u zadacima na kojima su procjene rađene (detaljnije u metodološkim nedostacima). Kako bi se to provjerilo moglo bi se provesti istraživanja gdje bi se na više različitih zadataka mjerile retrospektivne i očekivane (ali i prospektivne) procjene vremena, a ne samo na jednom kao u ovom istraživanju.

Ako sagledamo u potpunosti rezultate koji odgovaraju na pitanje drugog problema, možemo zaključiti da kako netko procjenjuje vrijeme, bilo to upravo završenih zadataka ili koliko očekuju da će trajati neki interval u budućnosti, nije povezano sa sklonosti kašnjenju. Jednako kasne osobe koje precjenjuju, podcjenjuju ili

točno procjenjuju retrospektivno i očekivano vrijeme bez obzira i na intenzitet greške podcjenjivanja i precjenjivanja. Takav zaključak, osim jednog izuzetka, možemo izvući i za subskele upravljanja vremenom. Osobe jednako postavljaju ciljeve i prioritete, koriste mehanike upravljanja vremenom i preferiraju organizaciju bez obzira na to je li i koliko intenzivno podcjenjuju, precjenjuju ili točno procjenjuju retrospektivno i očekivano vrijeme. Izuzetak je percipirana kontrola vremena koja nema povezanost s očekivanom procjenom, ali ima s retrospektivnom. Osobe s višom percipiranom kontrolom vremena više griješe u smjeru precjenjivanja u retrospektivnim procjenama.

Metodološki nedostaci

Eksperimenti s procjenama vremena najčešće se provode uživo zbog bolje kontrole uvjete. Ovo smo istraživanje proveli online metodom jer ga zbog pandemije COVID-19 nije bilo moguće provesti uživo, a to je moglo dovesti do nekih problema. Ne možemo znati jesu li sudionici prekinuli istraživanje pa se vratili na njega ili bili ometeni u dijelu istraživanja za koji se radila procjena vremena, a to je moglo utjecati na to koliko je njihova procjena vremena točna i usporediva s procjenom koju bi napravili da nisu ometeni. Ne znamo jesu li uračunali to vrijeme koje nisu rješavali upitnik u svoju retrospektivnu procjenu, dok kod očekivane procjene nisu mogli predvidjeti da će ih nešto ometi. Pokušalo se kontrolirati te nedostatke tako što se iz obrada izbacilo sudionike koji su naveli da nisu riješili matematičke zadatke bez prekida i one koje su duže od dva sata proveli na stranicama za retrospektivnu procjenu, no pitanje je je li trebalo postaviti strože uvjete za izbacivanje. Zbog dostupnosti uređaja za mjerenje vremena bilo je nemoguće provesti prospektivnu procjenu, no provedba retrospektivne ne bi trebala biti problematična, osim ako su sudionici znali da će morati procjenjivati vrijeme. Zato je uvedena provjera jesu li sudionici koristili neko sredstvo mjerenja vremena te su iz obrade izbačeni sudionici koji su naveli da jesu. Unatoč tome, svejedno je postojala šansa da su sudionici pogledali vrijeme kada su počeli rješavati i kada ih se pitalo za procjenu, a nisu to priznali na kontrolnom pitanju. U kontroliranim uvjetima, sudionicima se ne dozvoljava da imaju sat ili mobitel pa je u potpunosti uklonjena mogućnost da provjeravaju vrijeme. Okolina i tjelesno stanje u kojem su sudionici ispunjavali istraživanje, također, je mogla dovesti do razlika u procjenama vremena jer, primjerice, tjelesna temperatura (Wearden, i Penton-Voak, 1995) može utjecati na dužinu procjena vremena. Količina sna (Miró i sur., 2003) i emocije (Droit-Volet i

Meck, 2007) također mogu imati utjecaj na procjene vremena, a ni oni nisu kontrolirani. U ovom se istraživanju retrospektivna procjena iz praktičnih razloga temeljila na intervalu u kojem su sudionici rješavali upitnike, dok se očekivana procjena radila za matematičke zadatke. Takav izbor za retrospektivnu procjenu se napravio jer se htjelo skratiti vrijeme rješavanja upitnika kako se sudionike ne bi odbilo predugačkim vremenom ispunjavanja, a za očekivanu procjenu jer se s jednostavnim matematičkim zadacima zbrajanja susrećemo svakodnevno na poslu i fakultetu, u dućanu i kafiću pa bi svim sudionicima bez obzira na dob, spol, obrazovanje i radni status takav zadatak mogao biti poznat. Bitno je bilo paziti da se ne uzmu specifični zadaci poznati samo nekim skupinama ljudi jer postoji tendencija da se podcjenjuje vrijeme koje će biti potrebno za završavanje zadataka s kojima smo više upoznati (Hinds, 1999). Iako je zbrajanje dosta općeniti zadatak, možda neki sudionici češće koriste matematiku u svakodnevnom životu pa su manje precjenjivali u procjenama od sudionika koji ju koriste rjeđe. Kod retrospektivne je procjene do razlika u procjenama vremena moglo doći zbog različite percepcije zanimljivosti (Elpidorou, 2018) i zahtjevnosti (Block i sur., 2010) zadatka (ispunjavanje upitnika) za koji se radila retrospektivna procjena. Moguće je da su sudionici kojima je bilo dosadno ili zahtjevno ispunjavati upitnike davali precijenjene retrospektivne procjene. Kako bi provjerili utjecaj zanimljivosti uveli smo pitanje „Koliko Vam je do sada bilo zanimljivo odgovarati na pitanja u ovom istraživanju?“ te nije bilo značajne razlike u procjenama vremena s obzirom na to koliko je sudionicima rješavanje upitnika bilo zanimljivo, no i dalje ostaje problem zahtjevnosti zadatka. Za ispunjavanje upitnika i rješavanja matematičkih zadataka ne možemo reći da u svakodnevnom životu možemo povezati s dobrim upravljanjem vremenom ili sklonosti kašnjenju pa je upitna generalizacija ovih nalaza na stvarne živote okolnosti. Buehler i sur. (2010), također, spominju razlike u očekivanim procjenama između kraćih eksperimentalnih situacija u kojima sudionici često precjenjuju vrijeme i stvarnih situacija, koje uglavnom duže traju, gdje dolazi do efekta zablude o planiranju pa se podcjenjuje njihova dužina. U budućim bi se istraživanjima moglo ispitivati procjene vremena u situacijama koje su bolje za generaliziranje na svakodnevni životom, primjerice Burt i Kemp (1994) su davali zadatke posuđivanja knjige u knjižnici ili kupnje slatkiša u dućanu. Možda bi još relevantniji zadaci za buduća istraživanja procjena vremena mogli biti temeljeni na projektima u poslovnom

okruženju gdje je bitno ispunjavanje rokova na vrijeme, a moglo bi doprinijeti i razvitku aplikacija i programa koji će ljudima pomoći u uspješnijem predviđanju trajanja zadataka (White i Awadallah, 2019). Rezultate ovog istraživanja ne možemo generalizirati ni na sve dobne skupine budući da je istraživanje rađeno na osobama od 18 do 35 godina. Postoje razlike u procjenjivanju vremena s obzirom na dob (Espinosa Fernandez i sur., 2003), a budući da se koristila online anketa proveli smo istraživanje na dobnoj skupini koju ćemo moći prikupiti tim putem te imati reprezentativan uzorak. U budućim bi se istraživanjima moglo ispitati mlađe i starije dobne skupine te njihove povezanosti procjena vremena s upravljanjem vremenom i sklonosti kašnjenju. S obzirom da su generacijske razlike moguće objašnjenje naših rezultata, bilo bi zanimljivo istovremeno usporediti i različite kohorte i različite dobne skupine.

Zaključak

Ovim smo istraživanjem željeli istražiti i bolje razumjeti odnos upravljanja vremenom i sklonosti kašnjenju te saznati u kakvom su odnosu ove osobine s retrospektivnom i očekivanom procjenom vremena. Prvi dio cilja je bio saznati doprinose li subskale upravljanja vremenom u objašnjavanju sklonosti kašnjenju. Postavljanje ciljeva i prioriteta, preferencija za organizacijom i percipirana kontrola vremena imali su značajan samostalni doprinos objašnjavanju sklonosti kašnjenju, dok mehanike upravljanja vremenom, iako je u korelaciji sa sklonosti kašnjenju, nije imala samostalan doprinos u njenom objašnjenju. Percipirana kontrola vremena imala je najveći samostalni doprinos u objašnjenju sklonosti kašnjenju. Drugi dio cilja je bio ispitati razlikuju li se osobe na subskalama upravljanja vremena i sklonosti kašnjenju s obzirom na to kako retrospektivno i očekivano procjenjuju vrijeme. Niti za retrospektivnu niti za očekivanu procjenu nisu pronađene razlike između grupa podcjenjivača, onih koji točno procjenjuju i precjenjivača na subskalama upravljanja vremena i sklonosti kašnjenju. Kada smo osobe podijelili samo na grešku u smjeru podcjenjivanja i precjenjivanja, dobivena je značajna pozitivna povezanost percipirane kontrole vremena s intenzitetom retrospektivne greške precjenjivanja koja ukazuje na to da što osobe retrospektivno više precjenjuju vrijeme višom percipiraju svoju kontrolu nad vremenom. Taj se nalaz može objasniti korištenjem sigurne strategije precjenjivanja kako bi bili sigurni da se uvijek ima viška vremena te se ima veći dojam kontrole nad vremenom.

Literatura

- Adler, S., i Golan, J. (1981). Lateness as a withdrawal behavior. *Journal of applied psychology*, 66(5), 544-554.
- Agranovich, A. V., Melikyan, Z. A., i Panter, A. T. (2021). The culture of time inventory: Comparison of time attitudes pertaining to timed testing in Russian and American adults. *Cross-Cultural Research*, 55(2-3), 179-208.
- Back, M. D., Schmukle, S. C., i Egloff, B. (2006). Who is late and who is early? Big Five personality factors and punctuality in attending psychological experiments. *Journal of Research in Personality*, 40(5), 841-848.
- Bajec, B. (2019). Relationship between time perspective and time management behaviours. *Psihologija*, 52(2), 197-215.
- Barling, J., Cheung, D., i Kelloway, E. K. (1996). Time management and achievement striving interact to predict car sales performance. *Journal of applied psychology*, 81(6), 821-826.
- Bisson, N. i Grondin, S. (2020). A new perspective on the relationships between individual factors and time estimates. *Timing & Time Perception*, 8(1), 25-54.
- Blau, G. (1994). Developing and testing a taxonomy of lateness behavior. *Journal of Applied Psychology*, 79, 959-970.
- Block, R. A. i Gruber, R. P. (2014). Time perception, attention, and memory: a selective review. *Acta psychologica*, 149, 129-133.
- Block, R. A., Hancock, P. A., i Zakay, D. (2010). How cognitive load affects duration judgments: A meta-analytic review. *Acta psychologica*, 134(3), 330-343.
- Block, R. A., i Zakay, D. (1997). Prospective and retrospective duration judgments: A meta-analytic review. *Psychonomic bulletin & review*, 4(2), 184-197.
- Bond, M. J., i Feather, N. T. (1988). Some correlates of structure and purpose in the use of time. *Journal of personality and social psychology*, 55(2), 321-329.
- Britton, B. K., i Tesser, A. (1991). Effects of time-management practices on college grades. *Journal of educational psychology*, 83(3), 405-410.
- Buehler, R., Griffin, D. i Peetz, J. (2010). The planning fallacy: Cognitive, motivational, and social origins. U: M. P. Zanna i J. M. Olson (Ur.), *Advances in experimental social psychology* (str. 1-62). Academic Press.

- Buehler, R., Griffin, D., i Ross, M. (1994). Exploring the "planning fallacy": Why people underestimate their task completion times. *Journal of personality and social psychology*, 67(3), 366-381.
- Burt, C. D. (1992). Reconstruction of the duration of autobiographical events. *Memory & Cognition*, 20(2), 124-132.
- Burt, C. D. i Kemp, S. (1994). Construction of activity duration and time management potential. *Applied Cognitive Psychology*, 8(2), 155-168.
- Claessens, B. J. C., van Eerde, W., Rutte, C. G. i Roe, R. A. (2007). A review of the time management literature. *Personnel Review*, 36, 255–276.
- Conti, R. (2001). Time flies: Investigating the connection between intrinsic motivation and the experience of time. *Journal of personality*, 69(1), 1-26.
- Dishon-Berkovits, M. i Koslowsky, M. (2002). Determinants of employee punctuality. *The Journal of Social Psychology*, 142(6), 723-739.
- Douglas, S. P. i Craig, C. S. (2007). Collaborative and iterative translation: An alternative approach to back translation. *Journal of International Marketing*, 15(1), 30-43.
- Droit-Volet, S. i Meck, W. H. (2007). How emotions colour our perception of time. *Trends in cognitive sciences*, 11(12), 504-513.
- Elpidorou, A. (2018). The bored mind is a guiding mind: Toward a regulatory theory of boredom. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 17(3), 455-484.
- Espinosa-Fernández, L., Miró, E., Cano, M. i Buela-Casal, G. (2003). Age-related changes and gender differences in time estimation. *Acta psychologica*, 112(3), 221-232.
- Francis-Smythe J. (2006). Time Management. U: J. Glicksohn i M.S. Myslobodsky (Ur.), *Timing the future: The case for a time-based prospective memory* (str. 143–170). World Scientific Publishing Co.
- Francis-Smythe, J. (1996). *An exploration of time personality*. [Neobjavljeni doktorski rad]. The University of Manchester.
- Francis-Smythe, J. A. i Robertson, I. T. (1999a). On the relationship between time management and time estimation. *British Journal of Psychology*, 90(3), 333-347.
- Francis-Smythe, J. i Robertson, I. (1999b). Time-related individual differences. *Time & Society*, 8(2-3), 273-292.

- Ganguly, S., Kulkarni, M. i Gupta, M. (2017). Predictors of academic performance among Indian students. *Social Psychology of Education*, 20(1), 139-157.
- Hinds, P. J. (1999). The curse of expertise: The effects of expertise and debiasing methods on predictions of novice performance. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 5(2), 205 – 221.
- Jackson, J. J., Wood, D., Bogg, T., Walton, K. E., Harms, P. D. i Roberts, B. W. (2010). What do conscientious people do? Development and validation of the Behavioral Indicators of Conscientiousness (BIC). *Journal of research in personality*, 44(4), 501-511.
- Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Intuitive prediction: Biases and corrective procedures. *TIMS Studies in Management Science*, 12 , 313–327.
- Kelly, W. E. (2000). *Conscientiousness and the prediction of task duration: Evidence of the role of personality in time prediction*. [Neobjavljeni doktorski rad]. Louisiana Tech University.
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative dentistry & endodontics*, 38(1), 52-54.
- Lakein, A. (1973). *How to gel control of your time and your life*. New York: New American Library.
- Levine, R. V., West, L. J. i Reis, H. T. (1980). Perceptions of time and punctuality in the United States and Brazil. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(4), 541-550.
- Liu, O. L., Rijmen, F., MacCann, C. i Roberts, R. (2009). The assessment of time management in middle-school students. *Personality and individual differences*, 47(3), 174-179.
- Macan, T. H., Shahani, C., Dipboye, R. L. i Phillips, A. P. (1990). College students' time management: Correlations with academic performance and stress. *Journal of educational psychology*, 82(4), 760-768.
- Miró, E., Cano, M. C., Espinosa-Fernandez, L. i Buela-Casal, G. (2003). Time estimation during prolonged sleep deprivation and its relation to activation measures. *Human factors*, 45(1), 148-159.
- Munt, J. A. i Merydith, S. P. (2012). The relationship of students' personality traits and psychosocial characteristics with academic retention. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 13(4), 457-478.

- Pazgal, A. I. i Radas, S. (2008). Comparison of customer balking and renegeing behavior to queueing theory predictions: An experimental study. *Computers & Operations Research*, 35(8), 2537-2548.
- Petz, B., Kolesarić, V., Ivanec, D. (2012). *Petzova statistika: osnovne statističke metode za nematematičare*. Naklada Slap.
- Richard, D. R. i Slane, S. (1990). Punctuality as a personality characteristic: Issues of measurement. *The Journal of psychology*, 124(4), 397-402.
- Roberts, B. W., Lejuez, C., Krueger, R. F., Richards, J. M. i Hill, P. L. (2014). What is conscientiousness and how can it be assessed?. *Developmental psychology*, 50(5), 1315–1330.
- Rosenberg, H. i Vogelmann-Natan, K. (2022). The (other) two percent also matter: The construction of mobile phone refusers. *Mobile Media & Communication*, 10(2), 216–234.
- Roy, M. M. i Christenfeld, N. J. (2007). Bias in memory predicts bias in estimation of future task duration. *Memory & Cognition*, 35(3), 557-564.
- Roy, M. M., Christenfeld, N. J. i McKenzie, C. R. (2005). Underestimating the duration of future events: Memory incorrectly used or memory bias?. *Psychological bulletin*, 131(5), 738-756.
- Sagie, A., Birati, A., & Tziner, A. (2002). Assessing the costs of behavioral and psychological withdrawal: A new model and an empirical illustration. *Applied psychology*, 51(1), 67-89.
- Sardinha, L. F., Sousa, A., Leite, E., Ribeiro, H. i Carvalho, A. (2021). The Relationship between time Management Behavior and Time Perspective: A case study in the context of Outermost Regions. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 230-240.
- Shahani, C., Weiner, R. i Streit, M. K. (1993). An investigation of the dispositional nature of the time management construct. *Anxiety, stress and coping*, 6(3), 231-243.
- Turnbull, P. W., Leek, S. i Ying, G. (2000). Customer confusion: The mobile phone market. *Journal of Marketing Management*, 16(1-3), 143-163.
- Wearden, J. H. i Penton-Voak, I. S. (1995). Feeling the heat: Body temperature and the rate of subjective time, revisited. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section B*, 48(2b), 129-141.
- Werner, L., Geisler, J. i Randler, C. (2015). Morningness as a personality predictor of punctuality. *Current Psychology*, 34(1), 130-139.

White, R. W. i Hassan Awadallah, A. (2019). Task duration estimation. In *Proceedings of the Twelfth ACM International Conference on Web Search and Data Mining* (636-644).

Wolters, C. A., Won, S. i Hussain, M. (2017). Examining the relations of time management and procrastination within a model of self-regulated learning. *Metacognition and learning*, 12(3), 381-399.

Prilozi

Prilog A: Skala sklonosti kašnjenju (Punctuality; Jackson i sur., 2010).

U nastavku su navedene tvrdnje povezane sa sklonosti kašnjenju.

Ne postoje točni i netočni odgovori. Molimo da odgovarate iskreno.

Pročitajte svaku tvrdnju te označite koliko se Vi ponašate na opisani način na skali od 1 – nikada do 5 – vrlo često.

	Nikada 1	Rijetko 2	Povremeno 3	Često 4	Vrlo Često 5
1. Na vrijeme dolazim na dogovorene obveze. (-)					
2. Odvojim više vremena kad idem na neko novo mjesto za slučaj da se izgubim. (-)					
3. Propuštam dogovorene obveze.					
4. Prvi/a dolazim na posao/predavanje. (-)					
5. Na vrijeme završavam zadatke. (-)					
6. Kasnim s predajom zadataka.					
7. Krećem na posao/fakultet točno kada sam planirao/la. (-)					
8. Dolazim na posao/predavanja barem pet minuta ranije. (-)					
9. Zakasnim na bus ili drugo sredstvo javnog prijevoza.					
10. Na vrijeme dolazim na posao/predavanja. (-)					
11. Zaboravljam na dogovorene obveze.					
12. Zaboravljam na sastanke.					
13. Uzvraćam pozive i e-mailove u razumnom roku. (-)					
14. Kasnim na sastanke.					
15. Držim korak s obavezama na poslu/fakultetu. (-)					

Legenda: (-) – obrnuto bodova čestica

Prilog B: Skala upravljanja vremenom (SUV)(*Time Management Behaviour Scale - TMBS*; Macan i sur. 1990).

U nastavku su navedene tvrdnje kojima se opisuju ponašanja upravljanja vremenom. Ne postoje točni i netočni odgovori. Molimo da odgovarate iskreno.

Pročitajte svaku tvrdnju te označite koliko se Vi ponašate na opisani način na skali od 1 – rijetko do 5 – vrlo često.

Subskala	Čestica	Rijetko 1	Katkad 2	Jednako rijetko i često 3	Često 4	Vrlo često 5
CIP	1. Kad odlučujem o tome što želim postići u skorjoj budućnosti, razmišljam o dugoročnim ciljevima.					
PZO	2. Kada na početku dana napravim popis zadataka koje treba obaviti, do kraja dana ga zaboravim ili ostavim po strani. (-)					
MUV	3. Nosim bilježnicu u koju zapisujem bilješke i ideje.					
PKV	4. Podcjenjujem vrijeme koje će mi trebati da završim zadatke. (-)					
CIP	5. Preispitujem svoje ciljeve kako bih odredio/la treba li ih izmijeniti.					
MUV	6. Zakazujem si aktivnosti barem tjedan dana unaprijed.					
CIP	7. Složene i zahtjevne projekte rastavljam na manje zadatke koje je lakše izvesti.					
PZO	8. Na kraju radnog dana, ostavljam čist i organiziran radni prostor.					
CIP	9. Postavljam si kratkoročne ciljeve za ono što želim ostvariti u narednim danima ili tjednima.					
PKV	10. Osjećam da imam kontrolu nad svojim vremenom.					

MUV	11. Spremam kontakte osoba s kojima često komuniciram.					
PZO	12. Lakše mi je pronaći što mi treba kada mi je radni prostor neuredan, nego kada je uredan i organiziran. (-)					
CIP	13. Postavljam si vremenske rokove kada krenem raditi na nekom zadatku.					
MUV	14. Zapisujem bilješke da se podsjetim što trebam napraviti.					
PKV	15. Provodim puno vremena na nebitnim zadacima. (-)					
PZO	16. Vrijeme koje provedem u planiranju i organizaciji radnog dana je potraćeno vrijeme. (-)					
CIP	17. Tražim načine kako da povećam svoju učinkovitost u obavljanju radnih zadataka.					
MUV	18. Svaki dan napravim popis stvari koje trebam napraviti i označim svaki zadatak nakon što ga obavim.					
PKV	19. Teško mi je pridržavati se rasporeda jer me drugi odvlače od posla. (-)					
PZO	20. Moji radni dani su previše nepredvidljivi da bih mogao/la u većoj mjeri planirati i organizirati svoje vrijeme. (-)					
CIP	21. Završavam zadatke visokog prioriteta prije nego krenem na manje važne zadatke.					
MUV	22. Nosim rokovnik sa sobom.					
PZO	23. Kada sam donekle neorganiziran/a, uspješnije se prilagođavam nepredvidljivim događajima. (-)					
CIP	24. Razmišljam o tome kako provodim dan kako bih uvidio/la gdje nepotrebno gubim vrijeme.					

MUV	25. Svakodnevno vodim dnevnik svojih aktivnosti.					
PZO	26. Kada sam neorganiziran/a, dobijem neke od svojih najkreativnijih ideja. (-)					
CIP	27. Tijekom radnog dana procjenjujem koliko se držim rasporeda koji sam si zadao/la.					
MUV	28. Kako bih organizirao/la zadatke, riješene stavljam na jedno mjesto, a neriješene na drugo.					
PKV	29. Odgađam obavljanje zadataka koji mi se ne sviđaju, ali se moraju obaviti. (-)					
PZO	30. Uspješniji/ja sam kada odgađam zadatke koji mi se ne daju raditi nego kada ih pokušam obaviti prema redoslijedu važnosti. (-)					
CIP	31. Svaki dan si postavljam prioritete kako bi mogao/la odrediti redoslijed obavljanja zadataka.					
MUV	32. Ako znam da ću morati provesti vrijeme čekajući, poneseš nešto na čemu mogu raditi.					
MUV	33. Rezerviram vrijeme u rasporedu za aktivnosti koje se redovito ponavljaju.					
MUV	34. Kada radim, tražim mjesto na kojem ću izbjeći prekidanja i smetnje.					

Legenda: CIP – Postavljanje ciljeva i prioriteta; MUV – Mehanike upravljanja vremenom; PZO – Preferencija za organizacijom; PKV – Percipirana kontrola vremena; (-) – obrnuto bodova čestica